

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul III
N-rul 43

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un exemplar
Lei 12

CLUJ, DUMINECĂ 24 OCTOMVRIE 1926.

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE:** Aspecte din filosofia istoriei: Wilhelm Dilthey . **N. Bagdasar**
ACTUALITĂȚI: O Duminică la Români din America **Dr. Al. Borza**
Organizarea intelectualilor **H. Trandafir**
EUROPA CONTIMPORANĂ: Năzuinți economice în Jugoslavia **Ion Clopoțel**
CRONICA LITERARĂ: Programe de teatru. — Adieri de occultism. —
Diplomatul, tăbăcarul și actrița **Emanoil Bucuța**
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Opera (Vasul Fantomă de
R. Wagner). — Teatru (Învieerea de H. Bataille; Școala Femei-
lor de Molière). — Conferințe (O ședință a secțiilor „Astrei“).
— Cărți, reviste, ziare (M. Șerban: Tendințele de evoluție ale
clasei țărănești; Calendarul Asociațiunii; L'Europe Centrale). **B. & B.**
CRONICA ECONOMICĂ ȘI FINANCIARĂ: Bătălia grâului. — Bilan-
tele aur în Austria **Sabin Cioranu**
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE: Redacționale. — Să ne cunoaștem țara. — Călă-
toria Reginei Maria în America. — Jubileul prof. D. Comșa. — O expoziție cu obiecte de alabastru. —
Diverse: — Cronică mărunță. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Cărți, Reviste, Ziare

M. Șerban: Tendințele de evoluție ale clasei țărănești

Brașov, tip. A. Mureșianu: Branisce et Co. Lei 40.

Fără să ascundem un adevăr, în țara noastră, foarte puțini oameni competenți sunt care să cerceteze și să discute în mod serios, cele mai de seamă probleme sociale. A privi superficial orice chestiune și a încadra-o fugar într-o părere de multe ori greșită, e o veche meteahnă, de care sufăr cei mai mulți dintre oamenii noștri. Separat de acestea, se mai găsesse alții, cari vârfându-se în studii prea meticuloase, cad pe panta banalului, ciuntind în felul acesta valoarea reală a studiului. Căci la drept vorbind, într'un studiu de seamă, din care să răsară o idee cu adevărat viabilă, nu este nevoie să intrăm într'o mulțime de amănunte de multe ori dispensabile. Forma concisă și drumul direct, fără ocoluri mari, în inima subiectului, poate face ca un studiu să fie înțeles mai lesne și să-și atingă scopul mult mai bine.

Problema clasei țărănești, — cea mai obidită din țara noastră, (din punct de vedere cultural putem spune și în prezent) —, a fost foarte puțin cercetată de către oameni competenți. Afară de C. Dobrogeanu-Gherea, cu a sa „Neiobăgie“, în care ne dă cea mai vie oglindă a năpăstuitei clase țărănești dela noi economistul Const. Garoflid în cartea sa „Chestia Agară în România“, discută cu competență întreaga problemă.

Afară de aceste două lucrări, de căteori s'a pomenit în diferite studii despre problema agrară, s'a stărnit mai mult asupra revendicărilor materiale ale clasei țărănești. Împărțirea ei cu pământ, de care o lega sclăvia de secole, era pasul primordial ce trebuia să-i redea libertatea și de aceea, s'a stăruit întotdeauna mai mult în această direcție. În ce privește individul, robul gliei, se credea că odată împroprietărit, își va schimba și structura sufletească.

Astăzi, când revendicarea materială a clasei țărănești este pe cale de a se înfăptui decisiv, trebuie cercetate în mod serios tendințele evolutive ale acesteia. În complexul ei, chestiunea prezintă un câmp vast de cercetări. Ea trebuie privită din toate punctele de vedere ce-o alcătuiesc. Dar cercetătorul trebuie să fie un erudit specialist.

Se pare că d. profesor Mihail Șerban, pe care revista noastră îl numără printre colaboratorii săi de seamă, a prins momentul fericit de a trata acest subiect, într'o conferință ținută la Fundația Carol din București și apoi scos în volum.

În 80 de pagini d-sa raportează tendința evolutivă a clasei țărănești la următoarele probleme: 1. Caracterul țărănilor; 2. Țărăni și statul; 3. Țărănimea și celelalte clase sociale; 4. Țărăni și biserica; 5. Țărăni și școala; 6. Despre distracția țărănilor; 7. Țărăni, pământul, munca și gospodăria lor; 8. Încheere.

Că o esență a subiectului tratat, d. profesor Șerban spune: „Țăranul nu poate fi

considerat numai ca agricultor el trebuie să fie luat în seamă în prima linie ca om, ca ființă socială. Țărănimea nu reprezintă numai o clasă producătoare a vieții economice, ci ea constituie în același timp și masa principală a națiunii; din punct de vedere al rasei, chiar cea mai românească parte a corpului nostru etnic.“

„Ameliorarea stării ei sociale la nivelul cerințelor vremii, întrece așadar mult însemnătatea unei probleme economice. Ea este o problemă națională de prim ordin. Ridicarea orizontului intelectual și moral al țărănimii, este la noi echivalentă cu ridicarea valorii sociale a națiunii întregi.“

Astfel gândește d. prof. Șerban în primele pagini ale cărții. În restul capitolelor: o iscodire scrupuloasă a stărilor actuale și un plan democrat pentru făcându-se rețineri, spre a croi orizontul adevăratei evoluții țărănești.

Dacă părerile d-sale sunt pe unele locuri destul de îndrăznețe, comparativ cu conservatismul nostru de a gândi, nu e mai puțin adevărat că-l găsim confuz la paginile 30-31 unde încearcă o negare a expresiei de „clasă“, ce se dă păturii țărănești. Tot la pag. 31, sprijinindu-se pe citatul din O. Spann, zice: „lupta de clasă apare ca o degenerare, ca o boală socială“. Lucru incontestabil lupta de clasă e o boală socială și un fenomen neînălăturabil în actuala alcătuire socială. Ea trăiește peste capetele și voințele celor mai aprigi marxiști. Lupta de clasă nu este o operă a marxiștilor, ci ese o descoperire sociologică a acestora, pe trupul vieții sociale a secolului nostru. Și când ea răsare din raporturile neidentificate ale țăranului iobag și feudalului deținător de pământ, nu poate fi nici ucisă de noi, nici negată.

Trecând peste mici obiecțiuni, studiul d-lui profesor Șerban, e o valoroasă piatră ce se pune la temelie cercetărilor serioase

Calendarul Asociațiunii pe anul 1927 e încă o vie dovadă de noul avânt cu care vechea noastră societate de cultură se îndreaptă împotriva ignoranței ce stăpânește masele noastre. Cărțuța aceasta cu înfățișare modestă ca toate numeroasele ei înaintașe aduce față de acelea, o mult mai largă privire peste toate domeniile culturii. Căci găsim aci ceva peste literatură și sub ea — două întinderi de aripi potrivite cu noua orientare a Astrei și a culturii noastre. Aproape toate secțiunile (afară de cea juridică, legată atât de mult de politică încât nu-și mai poate întoarce ochii spre cei cărora le cere vot conștient) își dau contribuția. Înșirăm câteva nume îndeajuns de grăitoare prin reputația lor: Dr. Iuliu Moldovan, Dr. Hatieganu, Onisifor Ghibu, George Vălsan, Tiberiu Brediceanu, Ion Agărbeceanu, Dr. G. Preda, Ing. Hoiescu, etc. etc. Ba hărnicia a coplesit de astădată modestele mijloace ale Asociației. O mare parte din material, nu mai puțin prețios, a fost publicat într'o broșură aparte: „De cetit și răsândit“ (No. 138 al Bibliotecii populare“). Așa

cum se înfățișează, calendarul poate purta numele cel bun al Astrei în toate casele românești.

L'Europe Centrale. — Ne venea săptămânal la redacție până mai eri „Gazette de Prague“, curierul francez al statului cehoslovac, unde urmăream cu un oarecare orgoliu destul de desele cronici despre viața literară românească semnate de d. Vasile Munteanu. Nu erau cu nimic mai prejos de celelalte articole ale gazetei, cari desbăteau cu multă seriozitate, cu o cumpănită judecată problemele proeminente ale vieții politice, economice și literare a Europei contemporane și mai ales a Europei de mijloc. În locul ei ne vine acum această revistă, tot săptămânală, condusă de d. G. Marot.

Este mai cuprinzătoare decât „gazeta“: preocupările sunt mai variate. Privirea ei îmbrățișează asemenea mai mult peisajul variat, din punct de vedere etnic, al Europei mijlocii, și are scopul mărturisit să mijlocească și să contribuie pozitiv la cunoașterea și apropierea popoarelor din inima vechiului nostru continent. Ține simultan deschise ferestrele spre viața politică și economică, spre lumea artelor, cu multe domenii: literară, (o cronică literară semnează Marya Kosterska) teatru, arte plastice, și nu lipsește coloana cronice sportive, vădind interesul pe care statul vecin îl dă educației fizice. Informația bogată îi dă vioiciune revistei care-i o adevărată desfătare și pentru ochi prin înfățișarea ei distinsă.

La „săptămâna politică“ cetim o cronică obiectivă și competentă despre evenimentele recente din viața noastră politică, iar între variatele însemnări și ecouri, găsim asemenea și fapte dela noi sau cari ne privesc direct pe noi.

BIBLIOGRAFIE

- L'Europa Centrale, Revue de la semaine, (Prague 9 și 16 Oct. no. 1-2)
Typograph (9 și 16 Oct.)
Cartea Satului, Lugoj, VII, no.21.
Viața Medicală (Octombrie)
Revista Școlii (Iunie-August)
Ritmul Vremii (August-Septembrie)
Răsăritul (Septembrie)
Adevărul Literar și Artistic (17 Oct.)
Cosinzeana 17 Oct. (no. 41-42)
Viața Agricolă (1 Oct.)
Peninsula Balcanică (Oct.)
Revista Economică (no. 36-40)
Indemnul (1-2, Sept.-Oct.)
Legea Românească (15 Oct.)
Neamul Românesc (18 Oct.)
Buletinul 45 al desp. Sibiu al „Astrei“:
Nicolae Petra-Petrescu (un amic al pop.)
Virgil Molin: Arhaic românesc, chenare naționale, „Bugra“, București.
Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Beiuș și jur, 17 Maiu 1925-30 Maiu 1926.
Anuarul școlii normale de învățători „Gh. Lazăr“ din Arvig pe anii 1923—24, 1924—25 și 1925—26.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 308
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminecă 24 Octombrie 1926

Anul III N-rul 43
NUMĂRUL: LEI 12

Wilhelm Dilthey

Progresele pe care le-a făcut știința istoriei în secolul al XIX-lea au avut darul să atragă asupra ei cercetările de metodologie ale filosofilor. Dacă victoriile pe care le-au câștigat științele exacte în epoca modernă au dus la o cercetare a metodelor cu care ele își răpun materialul, la cercetări de aceeași natură trebuiau să ducă neapărat și progresele realizate de științele morale sau, cum li se mai zice, de științele spiritului. Că și ele lucrau cu anumite metode, ce duceau la rezultate adevărate, nu mai încăpea îndoială. Se punea însă întrebarea, dacă aparatul noțional al științelor spiritului e de aceeași natură ca și acela al științelor exacte și dacă și ele urmăresc stabilirea de legi universale și necesare cum fac acestea din urmă. Se părea după năzuința anumitor istorici că scopul suprem al istoriei ar fi prinderea fenomenelor istorice în cadrul unor legi de aceeași strictă necesitate și universalitate ca și acelea din domeniul științelor exacte și că dacă istoria n'a ajuns încă în posesiunea lor, acest fapt nu trebuie să constituie o obiecție împotriva istoriei ca știință, căci ceace, din cine știe ce împrejurări, nu s'a putut realiza până acum, s'ar putea realiza de aci înainte. Ideala suprem deci trebuie să rămână același: istoria trebuie să caute a stabili legi și a explica orice fapt istoric cu ajutorul lor. Istoricii mai cutezanți ajunseseră chiar să înșire un număr de legi, de legi absolut valabile, pe care ei le-ar fi descoperit și datorită cărora istoria ar fi trebuit socotită ca o știință exactă, ca și fizica de pildă sau chimia. Cu asemenea legi însă nu se putea explica în domeniul faptelor istorice nimic. Ele nu erau altceva decât construcții subiective isvorite din convingerea că o știință poate fi numită ca atare numai atunci când ea reușește să prindă un fenomen în raporturi cantitative, când poate subsuma un fapt unei legi. Aici era însă greșeala. Se putea contesta operelor unui Ranke, Savigny,

Mommsen, Sybel, Treitschke, etc., faptul că nu au ajuns să descopere legi, nu li se putea contesta însă faptul că ei se serviseră de anumite metode ce trebuiau să ducă la astfel de rezultate și că operile lor erau pline de adevăruri. Și dacă toate încercările de-a descoperi legi în domeniul istoriei au dat greș, iar operile marilor istorici puteau fi așezate cu drept cuvânt alături de marile opere din domeniul științelor exacte, atunci se punea problema pentru filozofi de-a cerceta în ce constă metoda istorică și care-i structura, particularitatea, faptelor spirituale în genere, a celor istorice în deosebi.

Problema care se punea era înainte de toate o problemă de metodologie. Filosofii trebuiau să-și dea seamă în ce constă aparatul logic cu care istoricul birue materialul pe care-l are de prelucrat și la ce rezultate științifice duce el. Că aceste preocupări metodologice au avut preponderanță se esplică prin faptul că întreaga mișcare filozofică germană din ultimele decenii, îngrozită de falimentul dezastruos al idealismului speculativ, s'a retransat în poziții logice și epistemologice. Iar folosul cel mare din aceste preocupări l-a tras în deosebi filozofia istoriei. Ultima decadă a secolului al XIX-lea înceamnă începutul unei noi epoci pentru filozofia istoriei. În acest deceniu a rostit W. Windelband memorabila lui cuvântare rectorală „Geschichte und Naturwissenschaft“ (1894), în același an apărură opera lui W. Dilthey „Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie“ (1894), cu doi ani mai târziu apărură cea mai de seamă lucrare în acest domeniu „Grenzen der Naturwissenschaftlichen Begriffsbildung“ a lui H. Rickert, iar la 1899 opera marelui istoric român A. D. Xenopol: „Les principes fondamentaux de l'histoire“. Din toate aceste opere se desprinde lămurit tendința de-a caracteriza ceace se numește un fapt istoric și de-a defini cunoștința istorică: e tendința de-a

prinde structura universului istoric și a chipului de a-l cunoaște. Lumea fenomenelor istorice, ca ceva deosebit de lumea fizică, obiect al științelor exacte, începuse să se bucure de un viu interes, provocat toamă de imposibilitatea de-a reduce mijloacele logice ale expunerii istorice la acelea ale științelor exacte și de imposibilitatea de-a identifica ideala de știință al istoriei cu acela al științelor naturii.

W. Dilthey, a cărui teorie vrem s'o redăm în studiul de față, ocupă un loc de seamă în domeniul cercetărilor de filozofia istoriei.*) Inzestrat cu un rar dar de-a pătrunde în inima faptelor istorice și de a le reinvia printr'o magistrală expunere, unind dragostea de adevăr istoric cu putința de a-l îmbrăca într'o minunată formă artistică, Dilthey caută să dovedească în opera mai sus amintită că pentru a putea cerceta cu teamei fenomenele spirituale e nevoie înainte de toate de fundarea unei noi psihologii, care, spre deosebire de psihologia tradițională asociaționistă sau experimentală, să constituie o bază comună pentru toți oamenii de știință ce se ocupă cu fapte sufletești sau cu produsele lor. Psihologia tradițională, „explicativă sau constructivă“, cum o numește Dilthey, pleacă dela elemente — senzații reprezentări, sentimente de plăcere sau neplăcere, etc. — și dela raportul acestor elemente, spre a arăta cum cele mai complicate fapte sufletești nu sunt decât asociații mai mult sau mai puțin complexe ale stărilor sufletești elementare. Psihologia explicativă pleacă astfel, nu dela faptele sufletești așa cum ele ne sunt nemijlocit date, ci dela ipoteze și ajunge la ipo-

*) Lucrările lui în legătură cu problema care ne interesează sunt: „Einleitung in die geisteswissenschaften“ 1883; „Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie“ 1894; „Die Jugendgeschichte Hegels“ 1902; „Das Erlebnis und die Dichtung“ 1906 și „Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften“ 1910.

teze. Ea a construit un întreg eșafodaj de ipoteze, ce nu mai are nimic de-a face cu procesul viu și real al faptelor sufletești, în care nu mai pulsează viața cu toată amploarea ei, ci doar spiritul, dornic de-a imita metodele științelor exacte, al psihologilor. Ce altceva este teoria paralelismului psihofizic după care orice fapt sufletește este o anexă a unor procese fizice, decât o ipoteză? Sau întrucât explicarea faptelor sufletești complexe cu ajutorul elementelor simple e mai mult decât o ipoteză? E mai mult decât o ipoteză explicarea conștiinții din atomi simpli sufletești? Cele mai importante idei din psihologia explicativă, care vor să arăte cum faptele sufletești se înlănțuie și se condiționează cauzal, sunt simple construcții ale psihologilor, simple ipoteze, care au pierdut contactul cu viața sufletească reală. Căutând să adopte aceleași mijloace care în domeniul naturii au dus la adevărate revoluții științifice, reprezentanții psihologiei explicative au pierdut din vedere un lucru: că reprezentanții științelor naturii au eucerit victorii tocmai prin faptul că au reușit „să adapteze cunoștința noastră naturii obiectelor“ fizice. De aceea în loc să construiască ipoteze mai mult sau mai puțin ingenioase, psihologii ar face bine să-și dea seamă de specificitatea vieții sufletești și să se convingă că ceea ce în domeniul naturii poate duce la revoluții științifice, în domeniul sufletește duce la curate absurdități. Recunoscând ceea ce viața sufletească are particular, propriu, și adaptând metodele psihologice acestei particularități, psihologii s'ar convinge că „natura parendo vincitur“ e un adevăr peste care nu se poate trece nici în domeniul faptelor sufletești, fără o reauă pagubă pentru psihologie. — În domeniul naturii fizice ipoteza e la locul ei, fiindcă aici numai cu ajutorul ipotezei se poate ajunge la conexuri, la înlănțuiri și raporturi totale. În domeniul vieții sufletești însă ceea ce este imediat dat sunt conexurile, sunt raporturile de ansamblu. „În psihologie tocmai conexul (Zusammenhang) este primordial și durabil dat în trăire: „viața există pretutindeni numai ca conex“. De aceea înseamnă a răsturna ordinea reală a vieții sufletești, atunci când, în loc să se plece dela faptele sufletești ce sunt date în conexul lor, se construiesc artificial ipoteze, care nu explică nimic, fiindcă pornesc dela date inexistente.

Se înțelege deci că o astfel de psihologie, care ignorează plenitudinea și vivacitatea vieții sufletești, nu poate fi de nici un folos științelor spirituale, în genere și istoriei în deosebi. Mai mult, ea înseamnă o adevărată primejdie. Dilthey relevă cazul lui Taïne,

care, influențat de psihologia explicativă a timpului său, vede în fiecare om un halucinat, iar din revoluția franceză a făcut „un fel de nebunie a oamenilor“. El relevă deasemeni faptul că de defavorabil au fost influențați istoricii Grote și Buckle de psihologia atomistă a celor doi Mill, și ce primejdie a constituit „materialismul deghizat“ al lui H. Spencer pentru dreptul penal, economia și teoria politică. Științele spiritului au nevoie de-o altă psihologie, de-o psihologie care pleacă nu dela elemente, ci dela conexuri, care procedează nu explicativ, constructiv și sintetic, ci descriptiv și analitic. Nu ipotezele trebuie să fie punctul de plecare al unei psihologii care să înțeleagă complexitatea și vivacitatea vieții sufletești, ci „realitatea plină de conținut a sufletului“. „Obiectul ei trebuie să-l constituie omul format și viața sufletească întregă. Viața sufletească trebuie să fie înțeleasă, descrisă și analizată“. O astfel de psihologie, care-și adoptă metodele ei vieții specifice a sufletului, e după Dilthey nu numai utilă, ci chiar indispensabilă ca bază a științelor spiritului. Cu psihologia explicativă și sintetică nu poate nici istoricul, nici criticul literar, nici criminologul, nici juristul, nici economistul politic produce ceva: senzațiile, reprezentările, sentimentele de plăcere și neplăcere sunt produse moarte ale abstracției, unei metodologii psihologice greșite, fără nici o legătură cu viața. „În operele poezilor, în reflexiunile asupra vieții așa cum le-au lăsat marii scriitori, un Seneca, Marc Aurel, Augustin, Machiavelli, Montaigne, Pascal, este cuprinsă o înțelegere a omului în întreaga lui realitate pe care n'o poate ajunge nici-o psihologie explicativă“. Viața sufletească întregă, reală, conținătoare de valori și purtătoare de scopuri, viața sufletească de toate zilele trebuie cercetată. De aceea o psihologie în stare să aducă servicii științelor spiritului trebuie să înceapă tocmai cu ceea ce sfârșește psihologia explicativă, iar metoda ei trebuie să fie descriptivă și analitică.

O asemenea psihologie o cere atât „natura stărilor noastre sufletești“ cât și totalitatea științelor spiritului. Pe când obiectele naturii fizice, spune Dilthey, ne sunt date izolat și prinderea lor ca unități este un produs al cunoașterii noastre, actele sufletești ne sunt date ca ceva „indivizibil simplu“, nemijlocit. Orice fapt sufletește se prezintă ca o „unitate indivizibilă“, ca un întreg, a căror părți numai prin analiză pot fi dobândite. Orice fapt sufletește este un conex, un tot, ce „este dat ca realitate în trăire“, în vreme ce în lumea fizică raporturile totale sunt

opera cunoștinții sintetice. Nu numai atât: orice produs spiritual se prezintă sub aceleași aspecte. Avem deci de-a face în domeniul spiritului cu o structură principial deosebită de aceea a naturii fizice. Descriere și analiză, a totului, a conexului, în lumea sufletească, explicare și construire prin sinteză a conexurilor în lumea fizică, iată singurele chipuri de-a total de cele două genuri de realitate total deosebite. De aceea nu prin ignorarea a ceea ce deosebește și prin identificarea metodelor se poate ajunge la o adevărată cunoaștere a acestor două lumi. Natura poate fi numai explicată, stările sufletești pot fi numai trăite. În actul trăirii dispăre relația dintre subiect și obiect, dispăre orice urmă de specialitate, subiect și obiect devin una. Iar în actul trăirii sunt cuprinse și funcțiile logice primare — deosebire, identificare, reunire, abstragere, etc. — și numai plecând dela actul trăirii, dela „experiența internă pot fi ele cele mai bine prinse“. Nu prin opera sintetică a rațiunii ajungem la asemenea fapte simple, la asemenea raporturi totale, ci din contra din ele se desprinde și se dezvoltă, ca acte ulterioare și derivate, funcțiunile gândirii. În trăire, în experiența internă este dată natura primară a faptelor psihice și în ea sunt cuprinse operațiile logice ca ceva secundar. Și ceea ce caracterizează actul trăirii e că în el e activ tot sufletul. Toată emoționalitatea sufletului e părtașe la actul trăirii toate coardele sensibilității vibrează în el într'un acord armonios. „Actul izolat spune Dilthey, e susținut în trăire de întreaga totalitate a vieții sufletești“. Ceea ce trăim noi e pretutindeni tot, întreg, unitate, „pe-câtă vreme simțurile ne oferă numai o multiplicitate de amănunte“.

Actul trăirii însă poate să prindă numai stările noastre sufletești proprii, el nu poate rupe hotarele propriului eu. Dacă am dispune numai de el, am fi închiși în sinea noastră ca într'o cetate, fără nici o legătură cu lumea din afară. Am ști ce se petrece în noi, n'am avea însă niciodată posibilitatea să știm ceva despre stările sufletești ale altora sau despre manifestările conținutului ale vieții creatoare. Eu iau cunoștință de stările mele sufletești trăindu-le, ca să mă pun însă în contact cu structura și manifestările vieții colective am nevoie de un nou act de cunoaștere: e ceea ce Dilthey numește „înțelegerea“ (Verstehen), o noțiune care în filosofia contemporană germană, în urma înțelesului pe care i l-a impregnat Dilthey, joacă un rol de căpetenie. Ce înseamnă „înțelegere“? E mijlocul cognosciv de-a pătrunde în inima vieții, în manifestările ei, e pun-

tea dintre viața sufletească individuală și viața sufletească în genere cu toate manifestările ei. Viața, spirit, creații ale spiritului nu pot fi cunoscute decât cu ajutorul „înțelegerii“, singurul mijloc de cunoaștere în domeniul vieții spirituale. Ceea ce explicăm „„explicăm prin procese curat intelectuale“, iar ceea ce înțelegem, „înțelegem prin colaborarea tuturor forțelor sufletului“. Există deci o prăpastie de netrecut între lumea fizică și lumea spirituală, între explicare și înțelegere. Nu există grade, care să facă tranziția dela una la alta, nu există un punct comun la care ele ar putea fi reduse. Sunt aici două genuri de existență ce stau față în față, și două chipuri de-a le cunoaște. „Noi plecăm în actul înțelegerii dela conexul totului, care ne este viu dat, pentru ca din el să prindem detaliile“. Actul înțelegerii este indisolubil unit cu intuiția, orice înțelegere este intuitivă. Nu-i nimic care ar pune un zăgaz între înțelegere și obiectul ei, ci ei îi este nemijlocit, nemulțit, simplu dat. Ceea ce nu se întâmplă cu actul explicării. Lumea fizică poate fi cunoscută numai cu ajutorul noțiunilor, dar noțiunile vorbesc o limbă abstractă, ele nu pot da decât o simplă traducere palidă a obiectului lor. Ele nu pot reda procesul vieții în plenitudinea și vivacitatea lui și orice încercare de-a prinde viața în mecanismul inflexibil al noțiunilor înseamnă un atentat împotriva ei. A încerca deci să prindem faptele sufletești cu ajutorul percepțiilor și al noțiunilor, înseamnă a le distruge totemai ceea ce ele au particular, și astfel a le transforma în fapte fizice. Actul *trăirii* și al *înțelegerii* sunt pentru Dilthey ceea ce ne dă putința să pătrundem în structura faptelor psihice, în domeniul creațiilor spiritului.

Psihologia descriptivă și analitică are după Dilthey trei probleme de rezolvat: să cerceteze „conexul structural“ al vieții sufletești dezvoltate, să analizeze structura internă a stărilor psihice. Iar cum această structură internă prezintă un caracter teleologic, a doua problemă ce se pune psihologiei analitice este cercetarea *evoluciei* vieții sufletești. Viața sufletească este îmbibată și întrețesută cu scopuri, ea urmărește realizarea de valori și de aci datorită psihologului de-a cerceta această lege fundamentală a vieții sufletești, evoluția. „Această evoluție are în om tendința să producă un puternic conex al vieții sufletești, care concordă cu condițiile vitale ale ei“. În sfârșit „schimbarea stărilor de conștiință și influența pe care-o are conexul dobândit al vieții sufletești asupra fiecărui act particular din conștiință“ cer din

partea psihologului deasemeni o cercetare. Căci fiecare act particular depinde de totalitatea actelor dobândite cu care stă în legătură. Iar „libera vivacitate a vieții sufletești se lămuirește analitic prin aruncarea de lumină în acest raport“. Când toate aceste trei probleme vor fi rezolvite, atunci opera omului de știință care se ocupă cu fenomenele spirituale va fi ușurată, căci el va avea o bază sigură pe care va putea clădi.

Caracterizarea faptelor sufletești ca întreguri, conexuri sau raporturi totale pe de-o parte, pe de altă parte trăirea și înțelegerea lor constituie criterii sigure spre a le deosebi de fenomenele fizice. Aceleași particularități caracterizează și obiectivările spiritului. Prețutindeni unde viața s'a manifestat în forme concrete — în operele de artă, în alcătuirile sociale, în evoluțiile istorice — se observă aceleași particularități. Și aici avem de-a face cu aceleași întreguri, cași în domeniul vieții psihice. Iar paralel cu fenomenele din domeniul spiritului merge actul înțelegerii: „sfera noțiunii de științe a spiritului e tot așa de largă cât și înțelegerea, și înțelegerea își are obiectul ei unitar în obiectivarea vieții“. Spirit și înțelegere sunt indisolubil legate. Spiritul și obiectivările lui pot fi prinse numai de înțelegere, obiect al înțelegerii poate fi numai spiritul cu obiectivările lui. „Numai ceea ce spiritul însuși a creat, înțelege“. Obiectivările vieții alături de înțelegere, ce stau laolaltă într-o strânsă comunitate internă. Fiecare obiectivare particulară a vieții stă în raport cu celelalte și fiecare are ceva comun cu toate celelalte. „Orice cuvânt, orice propoziție, orice mină sau formulă de politețe, orice operă de artă și orice faptă istorică pot fi înțelese, fiindcă ceva comun unește pe cel care le exprimă cu cel care le înțelege“. Eu înțeleg obiectivările spiritului, fiindcă ele sunt „viața din viața mea, spirit din spiritul meu“.

Actul înțelegerii însuși, prin care noi luăm cunoștință de obiectivările spiritului, prezintă mai multe „trepte“. În primul rând vine, izvorâtă din nevoia de-a cunoaște faptele omenești așa cu s'a întâmplat ele, *povestirea* Tipul reprezentativ al acestui gen de-a prezenta faptele istorice este Herodot. Urmează apoi trecerea dela simpla redare a faptelor istorice la înlănțuirea lor cauzală, la *explicarea* lor. Forța statelor, puterile politice și militare, influențele pe care le au constituțiile, raporturile dintre diferitele puteri politice și militare cer o mai adâncă aprofundare. Simpla descriere nu mai mulțumește și ea trebuie să facă loc explicării. Thukydides a pus cel dintâi

bazele acestui nou chip de-a înțelege faptele trecute. (Explicarea faptelor fizice). În sfârșit cea din urmă „treaptă“ a atins-o înțelegerea faptelor istorice în secolul al XVIII-lea. Acum *marile unități de influențe sunt despicate în altele mai mici* și astfel ieau naștere ca unități separate, dar totuși dănuind ca părți din întreguri mai mari, istoria dreptului, a religiei, a poeziei. Istoricul nu se mai ocupă de aci înainte numai cu fapte politice, ci el își îndreaptă privirea și asupra fenomenelor culturale. A doua idee care apare în același secol este ideea de *evolucție*. Intemeetorii ei sunt după Dilthey Winkelmann, Justus Möser și Herder. Conform acestei idei orice unitate istorică „parcurge prin propria ei natură internă o serie de schimbări“ și fiecare schimbare anterioară condiționează pe cele următoare. Povestire, explicare, despizarea unităților istorice mai mari în altele mai mici, evoluție „se urmează și se întăresc între ele“ constituind împreună actul cunoștinței istorice, înțelegerea.

Ca să scoată mai bine în relief structura faptelor spirituale, Dilthey o definește o „unitate de influență“ (Wirkungszusammenhang). Spre deosebire de raporturile cauzale din lumea fizică, aceste raporturi de influențe „produc valori și realizează scopuri“. În puterea ei de-a se desvolta, de-a crește, de-a crea, stă particularitatea vieții în genere și a celei istorice în deosebi. „Viața istorică crează. Ea e continuu activă în crearea de lucruri și valori“ și fără manifestările vieții istorice noi n'am putea ști ce înseamnă valori și bunuri. Iar ceea ce stă la baza „acestei continui creeri de valori și bunuri în lumea spirituală sunt indivizi, comunități, sisteme de cultură“; valorile și bunurile spirituale sunt opera colaborării acestor factori, colaborare ce trebuie să respecte anumite norme. Ceea ce mai caracterizează obiectivările spirituale e că ele își au „punctul central în ele înșile“. „Orice unitate spirituală este *in sich selbst zentriert*“. Orice unitate spirituală este în ea și pentru ea; ea nu poate ieși din ea însăși spre a sluji altora; ea este în același timp sieși mijloc și scop, căci ea singură își și pune scopurile și singură le realizează. Fenomenele fizice sunt streine de orice scopuri și nu cuprind în ele nici un fel de valoare. Iar științele exacte și-au ajuns scopul atunci când au reușit să prindă în raporturi numerice fenomenele fizice, ce ocupă totdeauna un spațiu și se petrec în timp. Viața însă și manifestările ei e indisolubil legată cu valori și aceste valori constituie natura ei specifică. Dacă cercetăm viața, fără să ținem seamă de

ele, o transformăm în natură, facem din ea un conglomerat de fapte fizice.

Viața istorică se compune din mai multe unități mai mici, iar acestea din urmă stau față de unitățile mai mari în raportul organic pe care-l au părțile față de întreg. Iar cele mai simple și mai omogene unități de influență „sunt educația, viața economică, dreptul, raporturile politice, religiile, socialibilitatea, arta, filosofia, știința și toate aceste unități se influențează și se condiționează reciproc. Fiecare în parte constituie însă un sistem de cultură“. Dar același individ poate fi de pildă în același timp factor de influență în mai multe domenii. „Judecătorul stă pe lângă funcția lui din domeniul dreptului în alte unități de influență deosebite; el lucrează în interesul familiei lui, el are de îndeplinit obligații economice, el își exercită funcțiile lui politice, pe lângă aceasta face poate și versuri“. Fiecare unitate capătă însă importanță numai în măsura în care ea realizează valori valabile pentru unitatea atotcuprinzătoare. Valorile și scopurile unității totale sunt obligații necontestabile pentru toate „sistemele de cultură“. Și fiecare sistem de cultură prezintă absolut aceleași particularități cași unitatea cea mare.

În expunerea și întemeierea teoriei lui, Dilthey a avut înainte de toate în vedere viața istorică, evoluția vie a culturii. De aici a plecat el ca să pună bazele psihologiei descriptive și analitice și faptele istorice i-au servit de model în caracterizarea faptelor spirituale. Numai plecând dela viața istorică, în care și-a obiectivat spiritual, crede el, putem prinde structura particulară a fenomenelor cu care se ocupă științele spiritului. Căci aceeași natură cași faptele istorice o prezintă și fenomenele spirituale în genere. Deaceea pentru Dilthey filosofia istoriei e tot una cu logica științifică. A descoperi deci structura logică a celei dintâi înseamnă a descoperi în același timp structura logică a celor din urmă. Sau mai bine zis: nu există după el, ca teorie filosofică, o filosofie a istoriei propriu zisă, ci o filosofie a fenomenelor culturale, a faptelor spirituale în genere.

Dilthey e mai „mult un istoric decât un filozof“. În el revine vechea revoltă a romantismului german împotriva a tot ceea ce se îndărtează de intuiție și îmbracă o formă abstractă, împotriva oricărei înțelegeri logice, împotriva principiilor și a formelor sistematice. El trăeste în faptele trecute, se pierde însă în noianul lor de amănunte. Așa se explică de ce acest perspicace gânditor, care dispunea totodată de extraordinare cunoștințe, n'a

putut pune bazele unui sistem filosofic propriu. Opera lui e o serie de fragmente, care au avut și au încă în filosofia contemporană germană o influență deosebită. Lor le lipsește însă unitatea, le lipsește principiul central, care să le facă să graviteze către un punct comun. Sufletul lui de romantic nu se împacă de loc cu sistematizarea logică a ideilor cu închegarea lor într'un sistem: lui i-se părea că în chipul acesta viața pierde din vivacitatea ei, că este transformată în ceva inflexibil, mort. La el întâlnim aceeași luptă pentru ceea ce ne este nemijlocit, imediat dat, pentru drepturile intuiției, cași la Bergson. Iar acest lucru cuprinde în sine primejdia de a transforma știința în artă. Întrebarea este însă: putem noi renunța la valoarea logică pe care o au noțiunile în orice știință? Sau: putem noi pune bazele unei științe cu ajutorul intuiției singure? Faptele, fie ele date mijlocit sau nemijlocit, sunt din punct de vedere logice indiferente, irelevante: ele nu pot fi nici false, nici adevărate. Numai după ce ele au fost prinse în funcția unei judecăți, după ce, datorită judecății, au îmbrăcat formele logice, devin teoretic diferite. Actul trăirii, în care după Dilthey sunt cuprinse toate funcțiile logice, e prea nebulos și nediferențiat, ca să poată fi socotit drept cel mai sigur mijloc de cunoaștere. El poate fi privit, cum eu drept cuvânt s'a spus, ca o treaptă inferioară de cunoaștere, în nici un caz însă ca ideal al cunoașterii omenești. Căci faptul trăirii stărilor sufletesti nu constituie știința psihologiei. Pentru aceasta e nevoie de aparatul logic și de funcțiile gândirii. Funcțiile logice ale gândirii efectuează o prelucrare a faptelor date, analizează și sintetizează, abstrag și generalizează, etc., iar ca să săvârșească acest lucru ele trebuie să se supună anumitor norme. Actul trăirii e prea mult un fapt psihologic ca să poată sluji ca punct de plecare în fundarea logică a științelor spiritului. Acest fapt are el însuși nevoie de o fundare logică. Că Dilthey a putut pleca dela el, socotindu-l ca punct sigur în vârtejul fenomenelor sufletesti, se datorește faptului că logica și teoria cunoașterii nu sunt după el decât anexe ale psihologiei. E deci prejudecata psihologistă, care-l face să lase necercetată o noțiune așa de fundamentală în teoria lui.

Obiecțiile și criticile pe care Dilthey le-a îndreptat împotriva psihologiei tradiționale au primit în timpul din urmă o strălucită confirmare chiar din tabăra psihologiei experimentale însăși. Intemeierii noui psihologii experimentale și așa numitei psihologii experimentale structurale (Gestaltthe-

orie), W. Köhler și M. Wertheimer, au arătat cu experimente cât de neexacte sunt bazele psihologiei experimentale de până acum și cum pe aceste baze nu se poate construi o psihologie experimentală științifică. Ei susțin ca și Dilthey că faptele sufletesti se prezintă ca întreguri, ca toturi, ca unități, și că numai o psihologie experimentală, care pleacă dela stările sufletesti ca unități poate înțelege natura vieții sufletesti și ființa ca știință. Ei merg însă mai departe ca Dilthey: nu numai fenomenele vieții sufletesti, ci chiar corpurile fizice și corpurile ideale (matematice) prezintă aceeași natură și că noi nu le putem cerceta, dacă nu le considerăm ca unități. Cu aceasta însă dispăre deosebirea principală pe care o stabilise Dilthey între nautra fizică și cea sufletescă, între științele exacte și psihologia descriptivă și analitică.

Dilthey cere fundarea unei psihologii, care să servească ca bază științii istoriei. Se pune însă întrebarea, dacă istoria are nevoie de-o asemenea psihologie sau dacă nu cumva ea se poate construi ca știință fără ajutorul psihologiei. Ceea ce nu se poate tăgădui, e că toți istoricii, cari s'au lăsat influențați de-o anumită psihologie, au prezentat faptele trecute într'o lumină nu tocmai exactă. Dilthey însuși atrage atenția asupra acestei primejdii, dând ca exemplu pe Taine, Grote și Buckle. Va avea o psihologie descriptivă și analitică darul să evite asemenea primejdii? N'o credem! Pilda vie o vedem în Dilthey însuși, care, plecând dela psihologie, ajunge să subiectiveze, să relativizeze valorile istorice. În cazul acesta n'ar fi mai bine să păstrăm autonomia istoriei ca știință, să-i lășăm istoriei propriile-i baze?

La Dilthey întâlnim încă o parte slabă. El mărginește obiectul filosofiei la cercetarea principiilor istoriei și a faptelor spirituale, identificând filosofia cu ceea ce el înțelege prin filosofia istoriei. Universul istoric constituie după el obiectul filosofiei. Cu aceasta însă el siluește milenara străduință a filosofiei de a concepe cosmosul în totalitatea lui și scoboară filosofia la treapta unei științe particulare. Căci deosebirea dintre științele particulare și filosofie stă în faptul că cele dintâi se ocupă cu părți, cu fragmente din realitate, pe când cea din urmă se ocupă cu realitatea în totalitatea ei. Realitatea fizică nu prezintă după el nici un interes filosofic, această realitate care a pus gândirii filosofice atâtea probleme, fiindcă el, reducând teoria cunoașterii la psihologia cunoașterii, nu-și pune problema epistemologică a realității. Deaceea concepția

O Duminică la Românii din America

lui despre filosofie e unilaterală. El încearcă să întemeieze filosofia pe o singură știință, particulară, pe istorie, iar acest fapt trebuie să ducă neapărat la o concepție unilaterală, cum unilaterală va rămâne orice concepție filosofică ce va căuta să se sprijine pe o singură știință particulară. Din acest fapt nu poate trage foloase nici filosofia, nici știința particulară respectivă, ci amândouă pot fi numai păgubite.

Cu aceasta nu vrem să micșorăm întru nimic importanța filosofiei lui Dilthey și mai ales influența pe care ea o exercită în filosofia contemporană germană. În minunatele lui fragmente e cuprinsă atâta înțelegere a vieții și sugestii științifice, încât ele pot fi ori-când de folos. Ele constituie un aspect interesant în năzuințele de-a caracteriza faptele spirituale în genere și pe cele istorice în deosebi și de-a descoperi și analiza cunoștința istorică.

N. Bagdasar

Cronică mărunță

— După ce a vizitat Berlinul, Rabindranath Tagore a fost oaspele scriitorilor cehoslovaci în Praga. Marele poet și filosof vizitează pentru a doua oară capitala Cehoslovaciei.

— Congresul paneuropean, ținut la Viena la începutul lunii acesteia a avut mare răsunet îndeosebi în presa noastră minoritară. Ca titlu de curiozitate dăm și noi, după L'Europe Centrale genealogia fondatorului Uniunii paneuropene: Străbunica lui a fost Maria Nesselrode fiica unei nobile poloneze și a contelui german Friederic Nesselrode, reprezentant al țarului la Varșovia. Aceasta s'a căsătorit la șaptesprezece ani cu un negustor bogat grec, la Petersburg, Kalergis, de care se despărți după câteva luni, după ce a avut o fiică, pentru a umbla prin capitalele europene. Fiica acesteia, Maria Kalergis, se căsătorii la Paris cu contele Francis Coudenhove, atașat la ambasada austriacă, de origine englez. Din căsătoria lor s'a născut la Viena contele H. Coudenhove-Kalergi, după ce și-a făcut studiile universitare la Praga, într-o diplomatie și se căsătorii la Tokio cu o japoneză distinsă Uitsu Aoyama. Aceștia au avut doi fii, dintre care cadetul, numit în japoneză Eijro, este contele Richard Coudenhove-Kalergi, fondatorul Uniunii paneuropene.

— În anul viitor, se va sărbători cu mare pompă, în toată Europa, centenarul lui Beethoven. La „Scala“ din Milano se va reprezenta opera „Fidelio“ și trei simfonii. Apoi sub conducerea lui Toscanini se vor da patru concerte cu cele nouă simfonii; iar într-o serie nouă se va reprezenta toată opera muzicală a genialului compozitor.

— Sâmbătă, în 16 Oct. s'a oficiat, la biserica ortodoxă din localitate, în prezența familiei, profesorilor universitari și a unui frumos număr de studenți, parastas după regretatul Bogrea. După terminarea serviciului divin întreaga asistență a făcut un pelerinaj la mormântul lui, unde s'au depus flori.

Am folosit o zi de Duminică pentru a vizita câteva colonii românești din preajma Newyorkului. Știam, că numai în această zi românul muncitor este liber. Doream să văd mai ales, cum se îngrijesc de cele sufletești românii noștri pribegiți pe aceste plaiuri străine.

Am plecat din New-York des de dimineată, când pe trenurile subpământene, — „subway“—urile atât de populare și indispensabile în babilonia imensă a acestui oraș — circulau aproape numai negrii murdari și somnoroși, cari se duceau acasă dela lucrul de noaptea. Eram întovărășit de o „escortă“ simpatică, alcătuită din trei studenți române dela Universitatea Columbia și un liceu din New-York, precum și de un inimos student român dela politehnica din Philadelphia.*

Expresul pornește din hala închisă a gării Pennsylvania învăluit în ceață de fum, imediat se cufundă apoi într-un lung tunel, care trece pe sub fluviul larg al Hudsonului. Un aer umed și mucegăit intră pe geamurile uitate deschise, măbind sentimentul plăcut de neliniște ce te stăpânește, știindu-te pe sub apă și în adâncurile pământului, pândit de mii de primejdii.

Cu atât mai ușurat și sufletește mulțumit te simțești însă, când pegazul expres te scoate pe uscatul New-Yorkului și când pe toate ferestrele vagonului confortabil năvălește belșug de lumină, razele unui soare tomnatic, ce suride cu atâta bunăvoință, încercă însă zadarnic să te încălzească. Tresem pe lângă câteva orașele ce se țin lanț cu întinsele stabilimente de fabrici și mulțimea caselor cubice, alinuate în linii drepte atât de supărătoare, după ce te-au urmărit invariabil prin toate așezările omenesti răsărite din pământul binecuvântat al Americii, dela coastele de Răsărit până la cele din Apus, pe care ai avut prilejul să le vizitezi. Drumul de cale ferată iasă însă curând la câmp, cu verdeață îmbelșugată ce recrează și încântă ochiul orașenilor mei tovarăși, condamnați să privească săptămâni și luni de-arândul numai colosuri hădoase de clădiri, reclamele orbitoare neestetice, care-ți tâmpesc dela o vreme

*) Notez aici cu deosebită mândrie că una dintre d-rele studente, d-ra Neder este născută și crescută în America și totuși este româncă perfectă în limbă și sentimente.

simțul pentru frumos, pentru tot ce înseamnă armonie și pace în suflet. În pădurea ce trece în goană mare printr-o față călătorilor, zărim un amestec interesant de copaci frumoși, pe care-i întâlnim în Europa doar prin parcuri boeresti și grădini botanice: stejari cu frunză elegantă, platani, arțari americani, Liriodendron cu flori de leale și Sassafrasul simpatic. Peste toate se revarsă valuri de lumină și melancolia unui început de toamnă, care le îngălbenește frunza și le coace fructele.

La marginea drumului ne surd buchețe imense de Astere albastre și lila-chii, podoabe scumpe în grădinile de acasă, copii sălbateci ai florei autohtone de aci.

Inviorați de farmecele acestei lumi senine ajungem la Trenton, ținta călătoriei noastre. Un taxi galben, unul din sutele de mii de „yellow cab“, care împânzesc toate orașele din Uniune, ne duce printre casele de oraș mic ale Trentonului la biserica românească unită, ridicată într-o stradă fruntașă. Zidită în stilul apusean obișnuit aci, își deschide larg porțița, prin care încep a se aduna creștinii la slujbă. Alături stă impunătoare casa parohială, o frumoasă vilă cu etaj, locuința părintelui Bungărdeanu. În salonașul elegant ne primește curatorul bisericii. Curând sosește și părintele, care slujise des de dimineată la biserica filiale din Roebing, iar acum se pregătește să împărtășească de mângăerile liturgiei pe credincioșii săi din parohia-mamă. După cordiale salutări intrăm în biserica, ce te surprinde la prima vedere prin curățenia și buna orânduială ce domnește în ea. Băncile erau ticsite de lumea românească a creștinilor, așezați pe categorii, bărbați, femei, băeți, fete. În cor erau adunați cântăreții, secondați însă de toți credincioșii, de origină sătmăreni, cari au adus și aci frumosul obicei de acasă, de a cânta cu mic cu mare în biserică. Este sguđuitor acest cântec isvorit din atâtea piepturi și redând armonia credinței strămoșești păstrată în străini și infiltrată generației de urmași.

Doi copilași spun credeul și tatăl nostru cu glas sonor, într-o românească ce se aseamănă cu engleza la accent. Părintele rostește la urmă o frumoasă și înțeleaptă predică despre credința, care aci singură este corabia mântuitoare a românilor și trebuie

să înalțe biserici, să susțină cultul, școala și pe slujitorii ei, fără constrângeri din afară, cum este statul, care aci nu se amestecă în viața religioasă, practică liber în societățile libere și benevole, care sunt parohiile. Și credința este în această biserică o realitate vie, hrănită, prin cuvântul propovăduit dela amvon, prin cateheza tinerimii, cărțile de rugăciuni, reuniunile pii de femei și bărbați, cu steaguri și insignii. Câți dintre păstoriții noștri sufletești de acasă nu ar putea lua pildă dela apostolatul viu și binecuvântat al părintelui Bungărdeanu și alții încă, ce muncesc la fel în viaa Domnului!

La un cuvânt al părintelui credincioșii trec apoi în școala care se află sub biserică și ascultă cu multă atenție, cu evlavie chiar cuvintele „oaspelui“ din țară, care le reamintește mai ales mamelor datorită mare ce o au de a crește în graiul și credința strămoșească numeroșii lor copii. Lacrimile duioase în ochii atâtor asistenți sunt răsplata cea mai prețioasă pentru cuvântător, care are pe urmă prilejul să spună atâtea vesti bune de acasă acestor români simpli, dar acum înstăriți, pe care îi muncește atât de mult dorul de a se muta în patria mamă, îndată ce împrejurările de acasă li-se par prielnice.

O masă bogată este servită în casa părintelui, unde iarăși revăd — după o absență complectă în cursul călătoriei mele de o lună prin centrul și vestul continentului — vinul, deliciosul nectar de struguri, exilat din comerț și restaurant prin legea stupidă a prohibițiunii, ce atinge atât de dur pe călătorii nevinovați, dar nu poate opri întinsa contrabandă de băuturi „alcoolice“ falsificate și otrăvitoare, în același timp însă și fantastic de scumpe. Câți muncitori simpli nu plătesc bucuross câte 1000—2000 Lei pentru un litru de otravă! Câți oameni turmentați nu poți vedea pe stradă, câți oameni se ruinează materialicește, câți se îmbogățesc în schimb din comerțul clandestin cu băuturile atât de căutate și ahtiate, tocmai fiindcă sunt oprite!

Ne grăbim cu masa, ca să putem sosi la timp la un „picnic“ al românilor din orașelul învecinat, Roebing. Un muncitor român ne duce pe toți în limuzina-i elegantă — mulți „fripturiști“ dela noi i-ar putea-o invidia! — la această colonie de muncitori, locuită de un grup compact de vreo 800 familii românești. Intregul orașel este proprietatea fabricantului de sârmă și alte produse de metal, Roebing.

Parcul, școala, spitalul, toate casele de locuit sunt ale fabricantului, care probabil nu din altruism desăvârșit se îngrijește astfel de muncitorii săi, ci pentru a-i ști legați de fabrica sa, putându-le scărița cât de mult salariile acestor robi, legați de „glia“ fabricii, în timp de criză economică, ce se repetă atât de des în Statele Unite.

Românii și-au ridicat două biserici, una ortodoxă, alta unită. Cea unită ne cade în drum. Este din lemn, ca marea majoritate a clădirilor din Statele Unite. Interiorul este bogat înzestrat cu prapori și prețioase odăjdii. Din ferestrele colorate, din panglicile lumânărilor și ușa împărătească se desprinde aceleas roșu-galben-vănat al tricolorului care a fălăit aici liber de decenii și pe pieptul emigranților noștri, cari numai în acest semn au crezut. Lângă casa parohială, acum vacantă este hala românească, o sală încăpătoare de convenire a societăților românești, în care își ține ședința comitetului una din aceste societăți de ajutorare. Am plăcerea să cunosc pe lângă membri comitetului pe păr. ort. German. Sunt bucuroși de vestile bune din România și toți întreabă cu înfrigurare de posibilitățile de așezare acasă a celor ce s'ar rentoarce din pribegie, oboșiți de munca prea istovitoare de aci.

Dar mașina nemiloasă ne duce repede mai departe pe șosea de beton și apoi pe drum de câmp la crângul, unde se ține picnicul. Un vântișor rece de toamnă ne atinge când ne dăm jos în poiana largă, unde pe rând sosesc în automobilele lor muncitorii români cu familiile. Nu sunt prea numeroși, căci vântul reține pe mulți dela petrecerea câmpenească. Strângem călduros mâna scorțoasă a atâtor muncitori bine îmbrăcați, cari te întâmpină atât de bucuros, în graiul lor particular din Sătmăr și Țara Oașului. Sunt și 2—3 unguri printre ei, care o rup bine românește. În schimb și românii o întorc prea de tot repede și bucuroși pe ungurește. Tinerimea și femeile se adună în jurul locului de dans podit, sub coroana unui bătrân stejar „roșu“. Muzicanții încă sun' români de acasă, care întonează rețede o horă, pe care puțin din localnici o știu dansa, lăsând în sarcina noastră acest lucru. Sărba o știe și o joacă cu înfocare multă lume. Cu mic cu mare se aruncă în schimb în ciardașul lor tradițional, pe care-l lăsăm cu totul în seama lor. Fetișcanele coloniei și prietenele lor americane dansează mai bucuroși jocurile moderne. Băieții se produc bucuroși cu „charlston“—ul ultramodern, jucat la ritmul strident al unei barbare melo-

dii, după tipicul „halaripu“—lui țiganilor noștri...

Dar iată, că părintele face liniște și adună în juru-i mulțimea de copii, ce mișună în câmp și se joacă, vorbind numai englezește. Pe rând ne cântă un cântec național după celalalt, cântece patriotice demult uitate în patrie. Dar știu și imnul tinerimii „Pe al nostru steag e scris unire“. Mamele, tații ascultă cu evlavie și mulțumire vădită glasurile dulci ale cântăreților iubiți. Când răsună vijelios, amuțind freamătul codrului, versurile „Fie pâinea cât de rea, tot mai bună 'n țara mea...“ ochii celor mari se umezesc, coplesiiți de amintirea și dorul unei patrii părăsite.

Micii cântăreți nu se emoționează. Unii dintre ei nici nu înțeleg vorbele cântate cu atâta spontaneitate. Ceia-lalți nu cunosc altă țară afară de pământul Statelor Unite, unde s'au născut, al cărei spirit și-l-au însușit în școală, pe stradă. Este o generație, la care românismul se reduce la catechism, la silabizarea anevoioasă și la dresura cântecelor românești, la care sufletul a fost furat de lumea nouă, de patria americană. Cine va ține în acești oameni, când vor eși de sub mâna părintelui Bungărdeanu și din casa părintească, amintirea obârșiei lor și conștiința, că sunt români, de și cetățeni americani? Cine? Iată problema esențială a românismului din America. Eu sunt, după celea experiate aci și aiurea pesimist și plin de îngrijorare pentru pierderea atâtor români de rasă.

Ști-va patria-mumă să-i salveze pentru românismul atât de strămtorat de alte popoare, crescând vlăstarele americanilor în școlile sale de acasă, chemând emigranții în România ori susținând cât mai multe școli particulare pentru copiii emogranților?

Invitarea amabilă a farmerului român, d-l Vanța, de a-i vizita moșioara, se întâlnește cu dorința mea de a vedea gospodăria unui agricultor român din America, după ce cunoscusem acasă la ei, în diferite colonii, muncitori de fabrică, saloneri, negustori, barbieri, bancheri, agenți, gazetari, preoți și alte tagme intelectuale.

Mașinile conduse cu multă îndămărare de proprietarii lor — în America cel mult miliardarii dețin șoferi — ne duc printre câmpuri de porumb, lufă și printre aleele de copaci la ferma Vanța, ce ține de comuna Columbus. Alături de un teiu uriaș stă conacul mare al acestor „țărani“ de tip american. Printre un parc cu iarbă tunșă, în care sunt împrăștiate tufe de poadoabă, gheorghine, finii și alte flori

tomnatic, suntem conduși de familia Vanța. bătrânii, doi fii cu soțiile lor și doi copilași.

Casa este cu etaj și zidită din cărămidă. Jos este salonul elegant, sala de mâncare și bucătăria cu anexele. Sus sunt dormitoare. Casa este amenajată pentru încălzire centrală de aer cald, ca toate casele mici din America. Au lumină electrică, telefon, radio. Din fântână pompează cu motor electric apa pentru apeductul propriu al casei și gospodăriei. Moșia întreagă are aproape 50 jugăre dela noi, circa 25 hectare întindere. O parte este pășune de luncă cu un mic zăvoiu. Dincolo de curtea economică se întinde o grădină de pomi, mai ales meri, plantați de proprietarul actual.

De altă parte a casei este viaa întinsă pe sârmă. Partea covârșitoare se cultivă cu porumb, cartofi, grâu, zarzavat și nutreț artificial pentru vacile de lapte.

Căci lăptăria este produsul principal al acestei ferme.

Rugăm amabilele noastre gazde să ne arate de-amănuntul edificiile economice și inventarul de mașini.

Grajdul-sură este parte din beton, parte din lemn și tablă ondulată. 30 de vaci sunt legate automat într'un fel de jug în loc de lanț. Fiecare are un vâscior, în care prin simpla apăsare a botului se varsă apă de băut. Pentru muls au mașini, dar este mai economic mulsul cu mâna. Laptele se păstrează rece în bazine cu apă rece, până se transportă a doua zi cu autocamionul la oraș. Deasupra grajdului este șura pentru nutreț, în care intri cu carul, pe care îl descarci din 4 mișcări ale furcii atârinate de grindă.

Alături este remiza mașinilor agricole. Iată lista lor: tractor, plug dublu, mașină de sămănat porumb, alta pentru pus cartofi, alta pentru scos cartofi, mașină de sămănat grâu, de zdrobit mălaiu, multe de secerat, de treierat, multe de tăiat tulei, grapă, tăietor de glij, mașină de împrăștiat gunoi, alta pentru împrăștiat var și alte îngrășăminte chimice, motor cu benzină pentru mașina de tăiat lemne. Automobilul de persoane și camionul le-am pomenit deja. Un atelier mecanic complet asortat pentru reparaturi la mașini stă în mijlocul curții. Alături găsim o crescătorie de paseri, cu sute de găini de rasă, cu ouă mari, care se cer la oraș. Nu lipsește bineînțeles nici mașina de clocit, căci cine are timp să se ocupe de cloște!

Complex edificat de celea văzute intrăm deodată cu amurgul înserării în casă. Pânăcând toți ai casei sunt ocupați cu mulsul vacilor — aici nu există

slugi! — stăm de vorbă cu copilașii care știu egal de bine românește și englezește, aruncăm ochii peste hrana sufletească a căsenilor: Ziarul „America“, un calendar, o revistă economică americană și icoanele cu sfinți de acasă; ascultăm și câteva concerte mediere din Philadelphia și New York la radio. Tinerii cântă ceva din America și dansează, cum e moda de fiecare clipă. Câteva frumoase arii românești cântate la gramofon ne ispitesc și pe noi bătrânii să turnăm dorul de casă în doine duioase.

După o masă copioasă, cu țuică, mă-măligă, tocană și plăcinte românești, plecăm la gară, luând un duios rămas

bun dela acești vrednici farmeri, care cu practica lor câștigată aci ar putea trăi nu numai tot așa de fericiți și acasă, dar ar putea face o adevărată școală cu țărâtimea noastră, care acasă nu se lasă așa ușor convinsă de folosul mașinilor agricole.

La Tronton luăm rămas bun și dela părintele Bungărdeanu, părintele adevărat al românilor din acestui cuib străin. După o călătorie lungă în picioare — trenul era aglomerat de lumea care fusese și ea la „țară“ — sosim în habilonia fără suflet a New-Yorkului, cu amintiri duioase și experiențe prețioase.

Prof. Al. Borza

EUROPA CONTIMPOANĂ

Năzuinți economice în Jugoslavia

Din munții apuseni am luat drumul holoangărilor noștri — acești cutreerători fără țară. D. consul român Ciomandra dela legăția noastră din Belgradul sârbesc îmi vorbește de condițiile lor economice în pribegia devenită aproape atavică și de înlesnirile ce li face legăția. Caut apoi să surprind înfățișările economice ale Jugoslaviei vecine.

Belgradul este într'o febrilă activitate de construcții — nu la figurat, ci adevărat. Poate că nu mai este nici o capitală în țările europene, care să se grăbească a se pune în pene, a-și crea, dintr'odată, palatele în cari să-și așeze comod și confortabil administrațiunile de stat — necesare unei țări mărite de trei ori, iar particularii să se ia la întrecere cu statul. Din vechiul Belgrad nu va mai rămâne ca mâine nimic, căci, pentru potrivirea aspectelor, vor trebui date la pământ hurubele ce mărturisesc viața orientală de băleiu de odinioară, iar străzile dosnice nu vor putea evita pavajul și asfaltul.

Belgradul are pretextul să o facă: doar a stat sub focul gurilor de tun dela Zemun. În câțiva ani el va fi un foarte agreabil oraș occidental, cu magazine ultramoderne, și nu va mai fi de recunoscut.

Acum, deja publicul are pretențiile ultimei atitudini de modă a parizienilor. În vitrinele mari ale prăvăliilor au pătruns culoarea favorită a cetății-lumină, gustul rafinat și toată noutatea. Războiul a apropiat dintr'odată pe acest popor de centrele vechilor civilizații: sârbul și-a îmbrăcat curajos ultima creație — și l-a prins. Parcă exodul a fost o topitoare care a transformat, a călit sufletul sârbului balca-

nic și l-a transpus pe maluri apusene.

Am fost puțin norocos în căutarea orientării economice. Lumea a plecat în vilegiatură, împreună cu titularii departamentelor social-politic și industrial-comercial. M'am rezumat la informațiile directe. Interioarele ministerelor excelează prin aranjament nou de mobilă, covoare, zugrăveală, pretențioasă.

*

Comparativ, traiul este întreit mai scump, deasemeni mijloacele de locomoțiune, față de România. Mărfurile, făcând schimbul dinarului cu 3,80 lei, își mențin prețurile dela noi, marcând totuși o tendință de coborîre.

Indexul scumpetei se menține ne schimbabil deja al treilea an, ba el începe să scadă progresiv. Salariile sunt deci amenințate cu reducere; ele inspiră îngrijorări, pentru că omul „crește“, își multiplică exigențele culturale și caută o lărgire a limitelor necesară destinderii fatale a ființei sale sufletești.

Tariful de bază minimal al muncitorilor organizați (tipografii în primul rând) este acomodat împrejurărilor de viață locală: în Belgrad este 622,50 dinari săptămânal, Ljubliana 520, Novisad 600, Osjek 450, Sarajevo 650, Spalato 720, Subotica 650, Becherec 600, Zagreb 650.

Totalul muncitorilor organizați e foarte mic: 50.000, față de cel al neorganizaților (cam 150.000). Totuși chiar și cei neorganizați ating sume frumoase, mai ales cei calificați, de specialitate — chiar până la 2000 dinari săptămânal! În vigoare este un contract colectiv unitar de trei ani încoace, însă este unul special pentru

Slovenia. Șomajul se ridică la 20 la sută din totalul muncitorilor. Tipografil dau procentul cel mai mic de șomaj: cam 15 la sută; a uniunea grafică dă acestora ajutoare considerabile, ce ating cifra anuală de cinci milioane dinari, pe când statul nu face aproape nici o jerfă bănească pentru cei fără lucru.

Dacă aş vrea să dau câteva amănunte în legătură cu viața politică a muncitorimii, apoi poate că comportă o importanță mai mare precizarea că actualmente sunt trei grupări hotărâte: a social-democraților, afiliați Amsterdamului, cari sunt în majoritate, a independenților — în realitate comuniști cari urmează numericeste, — și a adevăraților independenți cari sunt înscrși mai ales în cele trei sindicate: al tipografilor, al funcționarilor de bancă și al funcționarilor industriali. Am aflat și motivul pentru care independenții ultimi refuză să ia atitudine politică: membrii lor sunt înscrși parte în rândurile social-democraților, parte într'ale comuniștilor, și astfel se preferă escluderea oricărei politici.

Zagrebul se prezintă în contrast desăvârșit cu Belgradul. El nu are nimic din inovațiile acestuia. Se observă aici o evoluție seculară. Esteticul și modernul sunt realizate după plan statornic de decenii. Alinierea străzilor, introducerea instalațiilor tehnice superioare și îngrămădirea enormelor bogății economice sunt roadele unor necesități venite pe îndelete. Dacă ar fi să comparăm un oraș al României cu Zagrebul, apoi acesta n'ar putea fi decât o Oradie-Mare, al cărei centru bine grupat ar fi întins într'o rază de 2—3 kilometri. Frumosul a fost aici cucerit pe încetul, el s'a așezat în mod natural ca într'o casă a sa. Distribuția de case este fericită, înălțimile edificiilor sunt aproape egale și nu poți ști câte centre și străzi principale are orașul, căci prelutindeni este la fel de întregită civilizația. Piețe, cafenele cu terase, grădini, asfaltare, tramvaie electrice dau aspect cu totul unțar și egal marelui oraș croat...

Imi place mult tradiția laborioasă ce-și adaugă întărind vechiul avut, cum este Zagrebul, și tot atât de mult mă câștigă un oraș care se hotărăște, curajos și cu energie debordantă de creație, să-și dea, dintr'odată o fizionomie europeană cum este Belgardul.

În palatul Seliacichi-dôm am fost primit de conducătorul croat d. Dr. Ștefan Radici la câteva minute după ce l-am anunțat prin o cartă de vizită, că vreau să am informațiuni asupra stării economice a Jugoslaviei.

Aproape bătrân fizicește d. Dr. Ște-

fan Radici își păstrează o mare vioiciune de mișcare și o inteligență sprintenă. Deabia așezați într'un colț al marelui salon unde ne retragem, — d. Radici întrerupându-și lucrările cu un alt vizitator, probabil un prieten politic — în biroul său, și d-sa, într'o franțuzească curentă, îmi desvoltă expunerea următoare:

— Problema ce ne-a preocupat în ultima vreme a fost cea a marilor inundații ce ne-au atins simțitor. Grație unei munci încordate, germanii noștri au fost în stare a se salva singuri aproape complet, maghiarii și-au scutit cam două treimi din terenurile inundate, croații iarăș și-au acoperit pagubele, astfel că numai sârbii au îndurat pierderi mai sensibile poate și datorită faptului, că ei s'au încrezut prea mult în ajutoarele guvernului. Putem spune, că aproape 70 la sută din teritoriile aceste năpăstuite s'au putut salva.

„Am dat mare atenție reformei impozitelor, anteproiectul a fost trecut deja prin consiliul de miniștri. O comisiune parlamentară elaborează actualmente textul definitiv. Nu se mai putea trăgăna această operă de unificare, căci dificultățile de până aci cu șase sisteme ale celor șase regiuni componente ale patriei, nu mai puteau fi prididite. Dorim ca reforma să iasă cât mai bună, dintr'o inteligență colaborare a celor trei reprezentanți ai popoului și a celor trei specialiști; comisia celor șase este condusă de un prezident complet neutru și fără drept de vot. Credem astfel că interesele majorității vor putea fi mai bine apărute.

„A treia problemă de care vreau să vă vorbesc este cea a autonomiei comunale. Legea se va face sub cea mai evidentă influență directă a popoului. Suntem de părerea, că comunelor trebuie să li se lase o cât mai mare libertate de asociere, pentruca ele în comun să rezolve toate chestiunile de interes economic ce le privesc, desigur că în limitele legilor. Nu trebuie să ne lăsăm călăuziți numai de necesitatea unității administrative, ci și de a celei economice! O lege a autonomiei comunale în mod firesc trebuie să aibă facultatea de a desvolta viața economică.

„O altă problemă economică este aceea a reorganizării Băncii Naționale. Este ceasul când trebuie făcute toate eforturile pe acest țărîm. De credite a beneficiat până acum în mod firesc Belgradul și a fost necesar să fie așa; Belgradul a suferit devastările războiului, și acum încheiem perioada de restaurare a lui venind rândul agri-

culturii din toate provinciile. Creditele de altfel sunt o chestiune deschisă la d-v., ca și în toate țările balcanice. Băncile naționale sunt chemate a-și împlini rolul lor de a da naștere acelor industrii grație cărora cultura pământului să-și ia avântul așteptat și binemeritat. Creditele agrare trebuie să se dea ieftin, cu procent foarte redus. Suntem țară agricolă și după reconstrucțiile dela oraș trebuie să înceapă cele dela țară privind nevoile majorității populației, materiile prime ș. a.

Precum vedeți, încheie d. Radici, avem un plan elaborat pentru chestiune economice. Am făcut totul cu putință ca soluțiile să întrunească asentimentul general al provinciilor.“

Fac aluzie la știrile de senzație dela Belgrad despre o clătinare a coaliției; d. Radici replică:

— Svonurile nu au importanță. Sunt fricțiuni, însă ele nu ne deranjează. Suntem hotărâți să menținem politica de coaliție în favoarea politicii naționale... În 3 Septembrie plec la Geneva, și pe când d-v., vă terminați călătoria în Italia, voi fi și eu acasă, astfel că la întoarcerea d-v., sunteți bineveniți din nou la mine...“

Este aproape ora 8 seara. Plec încântat dela acest om politic în neîntrepută frământare și acțiune, în care își găsește expresia fericită o bună parte a țării. În caracterul său deschis se înmănunchiază armonic cunoștințele cu temperamentul combativ și sinceritatea opiniei...

Și mă gândesc la țara mea, unde problemele economice sunt aproape complet ignorate de bărbații politici, partidele politice nu se apropie cum nu se sufăr apa cu focul, provinciile stau sufletește izolate — și nici o speranță ca geniul bun al celor capabili să îndemne la părăsirea intrigei și la pasiunea curioasă la opera mare de reconstrucție, cu care datorim țării pentru a-i crea rădăcinile viabile necesare unei înfloriri a progresului. Cercetând cele două muzee mari etnografice dela Belgrad și Zagreb am fost frapat de bogăția motivelor artistice strânse dintr'un foarte mare număr de regiuni și localități: Avem multă asemnare cu portul acesta. Muzeul din Belgrad este unul dintre cele mai frumoase în lume și este întemeiat de d. S. Berger, actualul director care a colecționat și modele românești de artă, între cari vreo 3000 de cătrînțe (oprege bănățene). Arta populară sârbescă a fost introdusă și în comerț: În Italia și Austria am văzut expuse, în cele mai elegante vitrine opineile sârbești — pantofi ușori din împletitură măiastră de cureluși fine și colorate.

Ion Glopojel

Programe de teatru. — Adieri de ocultism. — Diplomatul, tăbăcarul și actrița

Aș aștepta dela un program de teatru, cum e acela al teatrului din Craiova, care a adunat între scoarțele lui păreri ale cincisprezece scriitori cecece aștept dela un congres, când mă așez pregătit la cincisprezece discursuri în sala cu lume îmbrăcată în negru: să scoată la iveală toate fețele problemei care a stârnit programul sau congresul.

Judecat subțil acest unghiu Programul d-lui I. Dongorozi dă și nu dă destul cecece i-se cere.

Nu dă destul pentru că abia ceva din năzuințele teatrului de azi îndeobște, ale teatrului românesc apoi și ale teatrului din Craiova în deosebi pot fi urmărite în el. Latura de teorie estetică și de tehnică dramatică e aproape uitată. Criticul de teatru, dramaturgul, regisorul n'au avut cuvânt, sau, când o singură dată l-au avut, au fost mai generalizatori, mai impersonali și mai nelămuriti decât colaboratorii obișnuiți. Am descoperit, de altminteri, între aceștia, oameni pe cari nu i-am întâlnit niciodată la teatru. Interesul lor față de scenă e abstract și pedagogic.

Aș înscrie ca exemplificare a acestei secete de ideologie și atmosferă teatrală, propriu zisă, pentru că una, de alt ordin există, cum vom vedea, lipsa oricărei ilustrații. Literele inițiale și vignetele de încheiere sunt ale artei grafice și nu pot fi trecute în socoteală. Vederi de punere în scenă a diferitelor clădiri, ar fi fost în cazul celălalt la locul lor. Ni s'a dat numai capul lui Pirandello, ca o anticipare de rău augur. Mi se pare că teatrul din Craiova îi joacă pe Henric IV.

Scriu: mi se pare, și pun pe aceeași linie și lipsa chiar numai a unei sugestii, despre cecece are să însemne stagiunea care se deschide. Programul e astfel desactualizat. Dacă n'ar fi coperta să arate că e vorba de anul teatral 1926-27, nimic altceva nu i-ar putea hotărî o dată. Și programul mai e, aș zice, și desprogramatizat. Fără lista pieselor care au să se joace și arătarea, într-o asemenea lucrare mai largă, a criteriilor care au dus la alegerea lor și a amănuntelor despre scriitori, el e o antologie de articole despre teatru, mai originale sau mai didactice sau e orice altceva dar nu cecece făgăduște.

Programul are însă o unitate a lui, care îi dă un preț intru nimic mai prejos, de cât ar fi fost cel cu absența deplănsă până aici. Teatrul — teatrul nu se vede, dar stă mereu în planul întâiului teatru-scoală. În acest înțeles paginile „Din pedagogia teatrului“ se simte că nu deschiud numai întâmplător programul. Ele sunt scrise de condeiful meșteșugit al d-lui S. Mehedintă, pe care directorul teatrului și-l recunoaște îndrumător nu numai în disciplina geografică. Fără să fi fost vreo învoială între colaboratori, puțini ies din îndreptarea acelor pagini, socială și uneori patriotică.

Și să nu se uite că, afară de doi profesori universitari și membri ai Acade-

miei Române, alături de cel amintit, d. C. Rădulescu-Motru, toți ceilalți sunt mădulare ale generației tinere. Se poate, atunci, ca secolul nostru să fie un secol al teatrului subțilte longitudini; la noi el e un secol al sălii de curs și al tribunei. Problemele mari ale vieții nu le vom găsi învălmășite cu desnădejde sau înălțându-se într'un surâs, în focurile încrucișate și multicolore ale rampei. Scriitorii tineri stau înaintea cortinei cu alte așteptări. Ei sunt mai mult culturali și sociali decât literari și creatori.

Nu cred că aceste așteptări sunt, în cazul de față, numai o atitudine socotită tocmai bună pentru un teatru de provincie cum e cel din Craiova. Faptul n'ar fi însă mai puțin vorbitor, iar Programul mai puțin armonios și, în această privință, mai izbit. Toți scriitorii merg pe o linie, trasă cu cretă albă.

Nu mai comentatorul lor se zbate, pedant, ca să-i descopere pe acea linie!

(„Scrișul românesc“ a dat un tipar curat. Păcat de multele greșeli de corectură!)

Păreri ale Academiei despre „Spiritism și Metapsihism“ (Dr. G. Marinescu, Cultura Națională, 65 pag. 30 lei) sunt binevenite. Au să fie și la noi însă destui oameni cari, nu să le atace argument cu argument, ci să le tăgăduiască în însăși ființa lor. Și aceștia au să fie tocmai spiritiști și metapsihici. Pentru că Academia înfățișează știința în formele și dezvoltarea ei tradițională, care supune orice categorie de cunoștințe aceluiași metode. Ce rămâne însă din criptestezie, din ectoplasmă și chiar dintr'o comunicare obișnuită spiritistă când sunt puse pe cântar sau sub lupa microscopului? Cecece aduce acest memoriu. Spiritismul și fenomenele metapsihice fac parte din domeniul de nebuloasă al științelor oculte. Intre Academia și ele e un raport de contradicție.

D. dr. Marinescu e prea departe de orice misticism și interes pentru penumbra ca să nu respingă afirmările din câmpul celălalt. Munca lui Richet e sfărâmată în cazuri, coborite toate la nivelul fenomenelor fără taină. Cecece e ciudat, și arată că strădania învățatului român n'are prea mare răsunet între cititorii săi, e că ei îl urmăresc până la capăt, cu o luare aminte crescândă, nu de dragul demonstrației, ci tocmai al faptelor care ar trebui să apară goale de valoare și rătaite. Să ascund că mi-s'a întâmplat același lucru? Neurologul parcă știe și el ceva din acest fior. Dovadă începutul comunicării sale. Mulți academicieni vor fi zămbit, ca de o exagerare și de o formă a gravității, de-atâtea ori prea scrobită, a colegului lor: „vorbind înaintea d-voastră despre spiritism și metapsihie, simt o emoție indescribită, pe care rare ori am avut-o în viața mea de om de știință, căci subiectul este în legătură cu moartea și cu existența posibilă a unei vieți dincolo de mormânt“.

Noroc numai că această emoție indescribită nu se întinde peste cele trei rânduri, în care își face odată pentru totdeauna loc. Expuneri istorice, cu citare de strofe din „Mortua est“, și o analiză cărciogară de laborator încheagă numai-decât osatura academică a acestui memoriu științific. Nu s'a născut nicio nouă știință. Știința pe care-o știm stă de pază! Vălul lui Isis e destrămat și pus în formulă himnică!

Literatura noastră n'a rămas închisă preocupărilor, le-am zice, cu o siluire puțin a noțiunii oculte. Cartea de „Cեսuri sfinte“ a Buceurei Dumbravă e plină de cel mai subțilte și sideral aer al lor. Ea credea pe Eufrosin Poteca, încă, un teozof. Vrea să scrie despre el și-și însemna cu grijă amintiri, pe care eu le culegeam, cu alte rânduri dela d. Rădulescu-Motru, fiul diacului Radu secretarul lui Poteca. Atunci când am scris „Stareful gândului“, o mică scbită din viața domnescului călugăr dela mănăstirea Gura Motrului, l-am lăsat anonim, anume ca să nu pară că mă amestec într'un subiect al ei.

„Adam și Eva“, romanul cel mai nou al d-lui Liviu Rebreanu, ce e altceva decât o carte a reîncarnării? O cred neizbită atât prin construcția prea voită cât și prin spiritul, care nu e al unui inițiat. Toate viețile de acolo sunt privite până și de autor, din afară. Ca o dovadă e și stilizarea formală, mai îngrijită decât în orice carte de povești a d-lui Rebreanu. Dar preocuparea e din același domeniu, și plină de zgomot aici tocmai pentru că nimeni n'o aștepta în realismul de înfinit mic material al scriitorului.

Iată încă că anul acesta a văzut două tratate de grafolog, unul al d-lui Stahl și altul al lui Nemo, și cercetările criptogramme ale d-lui Grigoraș. Comunicarea d-lui dr. Marinescu e numai o verigă într'un lanț. Oricât ar fi de deosebite aceste verige în ochii trecătorului deopotrivă de încântat de toate vedeniile zării-lut- ele se leagă. Adierile oculte îl ajung și îl înfi-oară.

(Cred că s'ar putea vorbi cu folos despre poezia lirică în marginea unei cercetări asupra îngrășământului natural: legătura și prilejul le-ar da Pegaz prăpăstiosul cu aripi de aramă).

Titlul romanului d-lui C. Ardeleanu e o etichetă care înșală. El destăinuie o șovăială în păreri despre viață și artă ale scriitorului care iau putința unei plăsmuri armonice. Pe ce drumuri îți pun mintea aceste trei cuvinte așezate în cături: „Diplomatul, Tăbăcarul și Actrița“ (Casa Școalelor, 285 pag. 65 lei)? Te-așteptă la tipuri fără nume, simboluri într'o imperechere spirituală și poate chiar expresionistă. Incep citirea:

„O stradă lungă și dreaptă ca o sfoară întinsă, străjuită de pomi mici, piperniciți, de zidurile înalte și roși ale unei fabrici de conserve, un câmp imens de bălării, ce ține aproape cât jumătatea sfării de drum și o sumedenie de case mărunte, sărace, boite în toate nuanțele de galben și albastru, vârite unele în altele, îngheșuite aproape sub același acoperământ, pe

care pietroazele și cărămizile țin marginea finichelelor rupte să nu fie furate de vânt.

„Pavagiul desfundat de bolovani, adâncind groapă lângă groapă închipue relieful lunei văzut prin ochianele proaste prin cari lumea de rând privește minunăția în schimbul a câțiva gologani.

„Este bulevardul Lănăriei.

„Incepe de sub coasta Filaretului și se refează în barele de fier ale cheiului Dâmboviței, ca sub cuțitul ghilotinei“.

Proporțiile și patosul sunt romantice, observația migăloasă și crudă de realist, lectură de Balzac și Zola pe un acoperiș năvălit de zăporul romanului rus. Fraza e desarticulată și neisprăvită calificativul se îngămădește fără noutate, viziunea locurilor coboară până la controlul unei hărți la scara $\frac{1}{1000}$ pe când oamenii rămân abia creionați și tremurători ca o răfrângere într-o apă iute curgătoare. E un schimb între cartea de atmosferă, înghebată în linii mari, și între cartea de portret, care s'ar lipsi și de aer, ca de un mediu falsificator, și asază cu lupa punct lângă punct.

E după vorba de mai sus, cu drumul, a autorului, o sfoară tăiată de cuțitul ghilotinei.

Aceasta nu înseamnă că romanul e fără însușiri. Mahalaua Bucureștilor, în care stăruie, nu se poate zice că nu-l aievea sau că nu e prinsă uneori ca într-o incizie precisă. Marginea aceea de mizerie, hără în aburul argăselilor, se dărâmă și se reedăște înfiorătoare deasupra zării, ca într-o amăgitoare apă a morților. Viața de-acolo nu poate fi decât întârziată în forme pe rând sălbatice și naive. Cismarii sunt romantici și se oftică iubind... Autorul a fost nedrept nefăcând un loc în titlu și cismarului. Ființa și sufletul lui sunt ca un fund vechiu pe care ființele și sufletele celorlalți se mișcă și se măsoară în diferite stări și episoade. El e inima cărții, care bate la fel, neauzită în furtunile ei și cântătoare, ca un clopot noaptea din turn, peste liniștea de după patimi și înfrângeri. Prin urmare: „Diplomatul, Tăbăcarul, Cismarul și Actrița“. Viața și psihologia teatrului sunt însă judecate, ca și diplomația, cu o minte de tăbăcar.

Tăria romanului e mediul lui propriu; de câte ori ni se arată ca un flăcău cu sort de piele ars de ape-tari. Slăbiciunea lui, mecanismul de ceasornic al sufletelor, care acolo își scorojește de rugini și de săruri roțițele și pârghiile, bate hodorogit și arată alte ore.

Emanoil Bucuța

In numărul viitor:

N. Dașcovici: **Tratatul cu Italia.**

Dr. E. Zinveliu: **Influența avorturilor asupra genezei.**

Ion Băilă: **Credința strămoșască și cultura națională în Basarabia.**

Al. Ciura: **Un scriitor necunoscut: Tit Chitul (II)**

Al. Vlădescu-Răcoasa: **Adunarea a șaptea a Societății Națunilor**

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

OPERA

VASUL FANTOMA

operă romantică în 3 acte de R. Wagner.

Nu știm din ce pricină Opera noastră nu ne-a introdus în Wagner prin „Vasul fantomă“. Am fi ajuns cu mult mai ușor la Walküre, înapoia căreia mai este doar Parsifal până la ultima și cea mai grea de urecat culme wagneriană

In opera aceasta de tineretă a genialului compozitor și poet mijesc toate elementele fundamentale ale artei cu care și-a însemnat capitolul nou în evoluția dramei muzicale

Noul cu care ne-a covârșit Wagner și care este cheia tuturor operelor lui mari este interpretarea muzicală a mitului popular. Această sublim de simplă poveste, pe care imaginația populară o aruncă, încărcată de poezie, ca o punte peste imensitatea necunoscutului, el a ridicat-o din desconsiderarea în care a căzut, într'un veac științifist și i-a dat profunzimile pe care numai muzica i-le poate da. În felul acesta el a umplut liniile simple ale mitului cu freamătul covârșitor, cosmic, al muzicii și astfel ni-l-a putut iarăș apropia de sufletele noastre în care au murit poveștile.

Un mit este și „Vasul fantomă“ sau „Olandezul sburător“, cum îi spun germanii. În soarta blestemată a veșnicului rățăcitor prin furia valurilor, după pacea mângâietoare a unui cămin cald și a unei credințe neclintite, izvorită din iubire, se cuprinde toată soarta tragică a omului cu neostoită sete după un ideal mare, aruncat din val în val pe neliniștita mare a vieții. Dar ca'n miturile mari ale anticității idealul mare cere prețul scump al vieții pentru a-l putea avea. Printr'un simplu joc al întâmplării, Olandezul își pierde încrederea în idealul, pe care și-l credea atins și atunci ultimul pret, viața Sentei, i-se dă pentru deplina stăpânire a — iluziei Căci tragicul acestui mit este covârșitor prin această iluzie cu care răsplăteste chinul supraomeneș al eroului. S'a zis că acest pesimism, care nimbează ca un trist apus de soare sfârșitul dramei wagneriene, este prea desolent distrugător al oricărui entuziasm al vieții. Dar oare nu totii marii artiști au ajuns, pe toate drumurile artei lor, la acest tragism inevitabil? Poporul care a știut să se umple mai mult de întreg farmecul vieții — anticul popor grec — a fost mai profund tragic în interpretarea ei. Și chiar prin aceasta tragedia lui n'a mai putut fi atinsă în toată măreția ei artistică.

In mit totul e simbol. Acțiunea, personagiile, frământarea lor lăuntrică totul trece peste individual. Aceste simbole se desprind, clare și adânci și'n opera lui Wagner. Dintre toate însă două — al

Olandezului și al Sentei — revin încontinuu, se împletesc și se adâncesc în tot decursul acțiunii.

Wagner ne pune în fața lor dela primele acorduri ale uverturii prin leitmotivuri. Uvertura lui este totdeauna o condensare puternică a acțiunii care va urma-o. Iată și de-astădată, ca și'n monumntala uvertură a lui „Tannhauser“, un leitmotiv se degajează crescând în energia lui; când e mai covârșitor exprimat de întreaga orchestră se ridică celalt, la început timid, apoi crescând tot mai mult în intensitate, până când învinge pe întâiul, sau se unesc ambele într'o armonie supremă. In tot decursul operii celelalte motive muzicale se brodează apoi pe cele fundamentale, cunoscute în uvertură.

Opera noastră are o bogată experiență wagneriană. Aproape fiecare an al ei ne-a adus cu uriașe efortări, una dintre operele fundamentale ale marelui compozitor german. Roadele acestei experiențe s'au văzut îndeajuns la noua premieră. Căci cu modestele mijloace muzicale de care dispune: soliști orchestră, cor, montare, a știut totuși să ne dea o reprezentare înălțătoare. D. Dubrawski a pătruns în intimitatea nervului wagnerian. Am simțit-o aceasta dela întâiele desfășurări ale uverturii când leitmotivul sumbru și tragic al Olandezului în veșnică luptă cu marea ne pune în contact cu caracteristicul muzicii acesteia care mai mult vorbește decât cântă. Intre interpreți cel puțin doi: d-na Nestorescu și d. Ujeicu s'au achitat cu vrednicie de greaua însărcinare care li-s'a dat. D. Ujeicu, în rolul lui Daland a fost chiar o ade-vărată surpriză. Domnul Săveanu în rolul Olandezului a fost, de astădată, multumitor. Și aceasta este mult pentru d-sa Numai d. Andreescu contrastează supărător cu restul ansamblului și cu întreg Wagner, prin jalnicile d-sale tângurii. Corurile încă au fost cu grijă stilizate. Deasemenea și decorurile și întreaga montare.

TEATRU

INVIEREA

episod dramatic de H. Bataille, după romanul lui Tolstoi.

Întâiul succes al stagiunii: o piesă cu momente de un sgruduior dramatism, pusă în scenă de un studiu, căruia nu i-a lipsit nici înțelegerea ansamblului, nici valorificarea singuraticelor elemente — căci toate elementele sunt importante, într'o dramă serioasă, pentru reliefarea ideii centrale, — și interpretarea cea mai bună cu puțință cu personalul artistic al teatrului nostru. (N'am ajunge la aceeași concluzie, dacă am mai întrebuinta un al patrulea criteriu de judecată: participarea publicului la spectacolele cu „Invierea“.)

Romanul lui Tolstoi ne înfățișează, într-un stil de compoziție realist, cu un cult al amănuntului, ce-l caracterizează pe celebrul autor, ceea ce se numește „un caz de conștiință“. Un bărbat dintr-o clasă socială înaltă, care-și măsură grozăvia păcatului, săvârșit prin violarea unei ființe nevinovate, cu urmările tragice, ce trebuie să le îndure victima; își face singur, în propria-i conștiință, judecata; și este pregătit suflătește, printr-o autoconstrângere morală, să-și ispășească pe deplin vina, luând în căsătorie pe nenorocita fată. Fiindcă întâmpină refuzul fetei, care acum este o condamnată la munca silnică, fără vină, ci prin crutul destin, prințul își părăsește averea, caută prilejul să-i împuțineze suferințele condamnatei căzute în mizerie din pricina lui și când o știe pe ea ajunsă la un liman, prin grațiere și perspectiva unei căsătorii cu un om de inimă, pășeste într-o nouă viață, purificat de orice urmă sau nouă intenție de păcat.

Un astfel de subiect nu era ușor de dramatizat. Analiza psihologică, predominantă în roman, trebuia tradusă în acțiuni prin gesturi ample, expresive, care să ne poată reda evoluția suflătească a eroului. Prințul Nekludoff trebuia oarecum creat din nou în dramă prin mijloace adecvate și profund deosebite de descripția și analiza descriptivă din roman. Izbutind mai puțin în această privință, Bataille și-a sprijinit efectul dramatic pe mijloace externe, formale și melodramatice: glas de clopote, etc. În această categorie putem socoti câteva scene din actul întâi, — cel mai puțin reușit —, ca aceea cu țărani, cari vin să-i ureze prințului în ziua de Paști.

În schimb, a dat o mai amplă dezvoltare eroinei Katiușa Maslova, care stăpânește prin persoana ei bine caracterizată prin înseși momentele de viață, în cari o aruncă soarta, întreagă acțiunea. În legătură cu aceasta stă efectul de alt ordin: caracterizarea mediului, în care se desfășură viața Maslovei; specific rusesc. Stăpân pe tehnica dramatică, autorul francez a reușit în această privință pe deplin, exploatând cu succes romanul, care-i furniza materialul abundent prin bogăția lui de amănunte, veridic redată.

E mare meritul d-lui Braborescu, dir. de scenă, pentru succesul „Invierii“. Căutând să individualizeze fiecare personaj secundar, caracterizând scenele mai importante printr-un decor bine ales, d-sa a dat viață multă întregii acțiuni. Ritmul unitar al acțiunii este meritul d-sale. Mai mult am recunoscut-o aceasta în actul III, închisoarea, unde mișună atâtea tipuri, fiecare purtând povara propriei individualități, tăvălitate într-o mociră de viață, care nu-și găsește echivalența la un alt popor, pentru modul specific de reacțiune suflătească în fața realității.

Greul acțiunii l-au purtat d. Psatta (Nekludoff) și d-na Bârsan (Maslova). Având să întrupeze un personaj preaputîn reliefat de autorul dramei, deși eroul principal, după roman, d. Psatta, a avut o situație dificilă. Genul declamatoric de compoziție al lui Bataille potrivindu-se

temperamentului artistic al d-sale, a putut storce din acest rol tot efectul de care rolul era capabil. Astfel în actul întâi a fost melodramatic. A mișcat însă mai ales prin sbuciumul suflătească din actul II.

D-na Bârsan avea situația și mai dificilă, să reprezinte o fetiță de 17 ani în actul I. Nepotrivirea staturii d-sale pentru actul I și IV (infirmeria) n-o îndreptătea pentru acest rol a putut reda însă tot dramaticul din tipul Maslovei în celelalte acte. Mai ales în actul III, a redat cu atâta intenzitate diferitele stări suflătești ale Maslovei, încât n'ar fi putut-o înlocui nimeni aici. La aceasta ne-am gândit, când am spus, că interpretarea a fost cea mai bună cu puțință la teatrul nostru.

Mai remarcăm eforturile isbutite ale d-lor Vanciu și Potoroacă și ale d-relor Cronvald și Borsa, cari s'au desprins din ansamblul altfel bine armonizat.

ȘCOALA FEMEILOR

5 acte Molière, traducere de G. Gesticone.

La un interval așa de scurt încă o comedie de Molière. A fost o scăpare din vedere a Direcțiunii Teatrului nostru, plătită destul de scump. Premiera însăși a avut sala aproape goală; nu mai vorbim de celelalte reprezentații. Și pentru aceasta nu e de vină nici... Molière și nici felul în care a fost reprezentat. De vină este în primul rând publicul nostru a cărui gust teatral tânjește încă în starea aceea embrionară, când este frapat mai mult de formele exterioare, de poleiala decorului, de gădilitura comicului de circ, sau de sbieretele melodramelor, decât de despiciările adânci ale caracterelor. Pentru aceea nu au fost deajuns de bine primite dramele lui Shakespeare, în stagiunea trecută, (nu mai vorbim de comediele aceluiași) și din aceleași motive Molière, marele succes al scenelor europene (vreo trei capitale l-au jucat până acum în noua stagiune) e primit atât de rece la noi.

„Școala femeilor“ e întâiul mare succes al marelui dramaturg. În ea s'au desvelit mai întâi, ample și covârșitoare liniile fundamentale ale geniului său. Atunci au început să-l iubească și să-l admire într'adevăr prietenii și să-l urască și calomnieze dușmanii. Satira lui și-a înfipt colții adânc; sub svârcolirile mușcăturii ei răii dădeau fără milă.

Privită sub acest aspect, al valorii ei istorice, comedia este superioară „Avarului“. Găsim în ea mai dese aluzii la păcatele vremii, unele cari se potrivesc și împrejurărilor de astăzi, altele cari ne rămân nefințelese fără de amănunțite cunoștințe istorice.

Dar nu aceasta se caută și se simte azi la Molière. Arta lui trece peste veacuri prin puterea cu care despică și pătrunde caracterele omenești. Pasiunile, viciile cari sunt legate de o mână de pământ și frământă viața de azi și de mâine, de oricând și de oriunde sunt desvelite în toată goli-ciunea lor. Și'n această privință incontestabil că „Avamul“ este superior „Școalei femeilor“, prin puritatea și vigoarea liniilor. Viciul lui Harpagon ni-se desvelește mult mai universal, mai tipic.

Totuși genialitatea se găsește vie și în

„Școala femeilor“. Puterea cu care este analizată gelozia bietului Arnold de la Souche ne desvălește această patimă omenească până dincolo de umor, în tragic. Și dacă Molière nu ar scoate din necunoscut mijlocul de salvare, de potolire a tuturor, desnodământul ar fi deadreptul tragic.

D. Vasilescu a întâmpinat destule greutăți în interpretarea personajului principal, linia fundamentală a comediei. D-sa n'a abordat până acum roluri de caracter. Am fost obișnuiți să-l vedem, sprinten și sgomotos în comediele de intrigă, apropiate de farse. În Bisson și-a cules multe aplauze. În Molière însă jocul trebuie interiorizat, cuvintele trebuie, să răsune profund lăuntric. D-sa și-a dat seamă de această față nouă în care trebuie să ni-se înfățișeze și a pus mult studiu pentru a ni-se înfățișa demn. Au rămas însă destule și supărătoare reminiscențe, cari îi atârnav grele de spontaneitatea atât de cunoscută la d-sa. D-na Rădulescu a avut multă nevinovăție și naivitate ceea ce ne îndeamnă să sperăm mult dela d-sa. D-l Potcoavă, a primit, pe dreptul, cele mai multe aplauze. Mască și joc — totul acopere la d-sa complet rolurile cari i-se încredințează. L-am dori însă odată la încercări mai grele.

CONFERINȚE

O ȘEDINȚĂ A SECȚIILOR ASTREI

Sâmbătă în 16 Oct. secțiunile Astrei au ținut cea dintâi ședință cu comunicări științifice. Seria lor a început-o președintele acestora, d. G. Bogdan-Duică, prof. univ. printr-o comunicare privitoare la o descriere a Basarabiei din 1841, găsită de d-sa în cartea despre flora provinciei de peste Prut, a francezului Ch. Tardent, care a trăit în Cetatea Albă. A urmat d. ing. A. M. Maksai cu o expunere asupra mijloacelor de propagare a culturii din cele mai vechi timpuri până astăzi. Drept concluzie a comunicării, d-sa propune Astrei clădirea unui mare palat cultural în Cluj, care, după ce ar fi înregistrat cu o stațiune de emisiune radiofonică ar fi cel mai modern și mai eficace mijloc de răspândire a culturii la sate. Nu mai puțin interesantă a fost ultima comunicare, a d-lui T. Capidan, prof. univ., cu privire la scrierile lui Bolintineanu asupra Macedoniei. Făcând amănunțite cercetări la fața locului și confruntări de texte, d-sa a constatat că D. B. n'a fost nici pe departe în toate localitățile pe cari le descrie. Unele dintre afirmațiunile poetului sunt pure fantezii, iar altele sunt prelucrări, îndeosebi după cartea consulului francez Pouqueville.

REDAȚIONALE. — Aducem la cunoștința cititorilor noștri din capitală, că reprezentantul redacțional și administrativ al „Societății de Măine“ în București e d. Ion Băilă.

În orice chestiune privitoare la revista noastră, îi rugăm a se adresa d-sale: București, Calea Călărășilor 22.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE

Organizarea intelectualilor

E o necesitate de prim ordin pentru vremea în care trăim.

Oamenilor ingenunchiați de egoismul materialist al vieții li-se va părea o idee utopică. Celor ce răzbesc în lupta vieții cu mijloace puțin logice, li-se va părea că această necesitate este pur și simplu o copilărie. „Omul zilei“ se va întreba nedumerit, de ce trebuie să se organizeze intelectualii? Vor drepturi? Vor situații? N'au decât să se înscrie într-un partid politic cu perspectiva de guvernare și țelul e atins. Cu arma politicii, — în vremele noastre — învingi orice; și drumul se arată drept și amagitor spre culmile cele mai înalte ale vieții sociale. Decă, lucru cel mai simplu de făcut...

Dar nu, — noi cari privim idealurile colectivității ca niște realități ce trebuie să trăiască, nu putem admite tixirea întregului complex al vieții sociale, — adică viața ta, a lor, a noastră a tuturor, în tiparul de fier al egoismului de fericire personală.

Azi, când politica de căpătuială, — să ne fie iertată expresia —, a pășit pragul bisericeii, al școalei, al primăriei, al oricărui oficiu de stat, ba s'a cocoțat și la catedra universitară, o datorie sacră se incumbă „intelectualilor liberi“ de a-și strânge rândurile într-o organizație puternică, nedepinzând de nici un curent politic, pentru a putea privi și cerceta în față cu ochii spiritului liber, toate problemele vieții noastre sociale.

Moțul pierde de foame în mijlocul naturii bogate, în mijlocul pădurilor seculare. Tărâmul dela șes nu are peământul trebuincios pentru muncă, iar cel de-și are, nu posedă mijloacele pentru a lucra cum se cade. La sate, poporul orbăcește în întuneric. Alcoolismul și boalele dau un tribut nelimitat pământului. La oraș, funcționarea ducă o viață din cele mai vitrege, iar muncitorii fabricelor nu sunt mai favorizați de soartă decât țărani.

În definitiv, privind viața socială în complexul ei, îți face impresia unui om plin de rani, la a căruia vindecare e dator să contribuie orice intelectual animat de binele semenului său.

Suntem deprinși de a condamna cu ușurință relele sociale, dar lași, nu avem curajul să luptăm pentru îndreptarea lor. Fiecare ne apărăm pielea noastră uitând, că și cămașa are un rol primordial în viață.

Și astăzi, în năvalnica prăbușire a sufletelor de pe piedestalul altruismului și al binelui obștesc, găsim ca o idee fericită organizarea intelectualilor liberi într-o cooperatie, pentru studiarea reală a tuturor problemelor sociale, de a căror fericită soluționare atârnă dezvoltarea viguroasă de mai târziu a poporului nostru.

Horia Trandafir

REDAȚIONALE. — „Societatea de Măine“ va da în numerele dela finele lunilor Octomvrie, Noemvrie și Decemvrie suplimente literare foarte alese având volaborarea unor distinși literați ardeleni.

Numărul viitor va avea cel dintâi supliment, cedând insistențelor câtorva literați de seamă.

Diverse. — Redactorul nostru șef, d. Ion Clopoțel a fost distins de președintele Masaryk cu însemnele ordinului „Leul alb“ cl. V-a.

Călătoria M. S. Reginei Maria în America. — Presa mondială se ocupă cu mare lux de amănunte de călătoria reginei în America. „Le Figaro“ publică un articol al academicianului Robert de Flers, plin de elogi la adresa reginei. De peste ocean ne vin calde voci din presa americană. Strălucirea voiajului suveranei evident, că se revarsă asupra țării noastre. Nu ne-am putut lăuda niciodată, că am fi agreați de străinătate. Durere, politica noastră internă este de așa natură încât numai îngreua poate situația noastră internațională și răci raporturile cu civilizațiile apusene. Este mult de făcut, pentru a repera o stare de lucruri neliniștitoare, pentru a obține prestigiul pe care-l merită poporul român în totalitatea sa. Suverana a declarat deschis, că este conștientă de dificultățile multe ce le întâmpină eforturile de a schimba opinia publică americană în favoarea noastră, dar nu se va lăsa abătută. Sub auspiciile splendide în care a început călătoria, desigur că se reface renumele României peste ocean. Regina noastră este o personalitate literară înainte de toate, și cu darurile sale va ști provoca un curent de simpatie față de România. Cum observa Robert de Flers: multe regine încearcă norocul de a cădea în grația publicului francez, dar niciuna n'a reușit în măsura reginei noastre. Aceeaș cucerire o realizează acum asupra publicului american. Este o călătorie succasă dintru început.

Jubileul profesorului D. Comșa. — Săbiul sărbătorește pe profesorul D. Comșa, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 ani. Octogenarul profesor are la activ o activitate foarte frumoasă. Generații de arându de elevi s'au inițiat prin dânsul în știința agricolă, la școalele confessionale românești ale mitropoliei ortodoxe. A fost unul dintre cei dintâi profesori români de agricultură sistematică. Pentru acta românească și-a câștigat apoi merite nemuritoare: albumurile creștăturilor în Iem și al țesăturilor, grăesc suficient despre hânnicia rară și gustul estetic al d-sale. Albumurile au fost premiate de Academia Română, care l'a distins cu titlu de membru de onoare al ei. Studiile și le-a terminat în Lipsca. Viața politică l'a atras și a fost pe vremuri secretar al partidului național. D. Comșa a jucat un rol de frunte în procesul Memorandului, în care a fost condamnat la doi ani temniță pe cari i-a și făcut în Vaț. Bărâmul profesor rămâne una dintre figurile frumoase ale cărturării românești din Ardeal, prin simțământul său entuziast pentru tot ce este românesc, artă populară, știință agricolă și curaj eroic.

Să ne cunoaștem țara. — Este un titlu ce s'a putut ceti foarte des în revista noastră de trei ani încoace, și ne pare bine că îl găsim din ce în ce mai des și'n alte publicațiuni. Viața publică va fi cu atât mai sănătoasă, cu cât va fi dominată de un criticism mai întemeiat pe informațiuni reale. Nu ne putem lăsa legați la ochi și să ne legănam în iluzii romantice sau desiluzii ce corup umorul poporului nostru, ci să ne păstrăm calmul și să căutăm a preciza în mod cât mai real problemele adevărate de rezolvirea căroră atârnă prosperitatea țării. Un chestionar pentru cunoașterea unui județ în Basarabia, se publică acum în ziarul „România Nouă“ din Chișinău. Suntem curioși de rezultatele lui. Orice investigațiuni în direcția aceasta vor avea aprecierea noastră meritată. Orice monografii menite să se desvăluie realitățile, va fi cântărită de noi după cuviință. Orice societate care urmărește cu idealism și seriozitate asemenea scopuri, poate conta la sprijinul nostru.

O expoziție cu obiecte de alabastru. —

În satele Mischiu și Moldovenesti din județul Turda se găsește alabastru în cantitate mare. Elevii celor trei clase ale școalei de arte și meserii din Turda au un atelier de prelucrare cu strunguri a alabastrului, producând diverse obiecte decorative și utile de toată frumusețea. Directorul școlii d. Socrat Dimitriu a aranjat o succasă expoziție cu asemenea obiecte și a fost deschisă dela 1 Iulie la 15 Iulie: lămpi, călimare, vase, fructiere, servicii de scris, etc. Din vânzarea acestor obiecte și a unor obiecte de tâmplărie a rezultat pentru școală încasări de 40-50 mii de lei.

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“ de Ion Clopoțel, se găsește de vânzare cu prețul de lei 100 până acum în următoarele librării:

Ciuj: Ardealul, Cartea Românească, Onișor, Anca, Lepage, Friedman, Keszey.

București: Cartea Românească, Socec, Alcalay și Pavel Suru.

Brașov: Cartea Românească, Librăria Cooperativă.

Turda: Librăria Cooperativă a corpului didactic.

Alba-Iulia: Alba.

Sibiu: Librăria Poporului, Librăria Săteanului.

Lugoș: Librăria Diecezană.

Arad: Librăria Diecezană.

Caransebeș: Librăria Diecezană.

Brad: Librăria Sfânt.

Baia de Criș: Cooperativa „Românul“.

Vața de jos: Petru Gurban.

Câmpani: Librăria Cooperativă.

Petroșeni: Jiul Cultural.

Beiuș: Doina.

Oradia-Mare: Librăria Românească, Biroul centrul de ziare Hegedus.

Abrud: Librăria locală.

CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Bătălia grâului

Astfel, intitulează străinătatea, lupta ce se dă din partea oficialității italiene, pentru emanciparea soartei lirei de soarta francului și pentru stabilizarea valutei naționale.

Și după cum vom vedea, această numire, este perfect de bine justificată, prin măsurile luate de fasciști în domeniul agriculturii, urmărind cu multă tenacitate o emancipare de străinătate, în ce privește importul grâului.

Guvernul italian, a ajuns la concluziunea logică, că stabilizarea valutei naționale poate fi ajunsă și menținută, numai prin activarea balanței economice, și deci și a balanței de plăți. Căci, în momentul în care Italia, va solda balanța activă, are toate șansele unei ușoare revalorizări a lirei, dar mai cu seamă, a menținerii cursului, căci balanța activă, oferă cea mai solidă bază pentru stabilizare.

Măsurile economice recent luate, sunt tocmai degferate în vederea ajungerii acestui scop.

Increderea, pe care streinătatea cu anticipație o acordă Italiei, și care se manifestează în mod de tot evident, prin continua urcare a cursului lirei pe piețele mondiale, e cea mai bună dovadă, că guvernul fascist a găsit nu numai măsurile cele mai norocoase, dar are și toată puterea, ca să învingă toate piedicile ce s'ar opune fie în intern, fie din partea streinătății.

Două posibilități avea guvernul italian, pentru activarea balanței economice.

Activarea exportului în așa măsură, ca pasivitatea balanței să dispară, fiind compensată tocmai prin exportul forțat la limita extremă;

sau reducerea rațională a importului, până la limita de egalizare a valorii exportului

Primul drum e mai anevoios, căci industria italiană e în funcție de importul cărbunelui și a materiilor prime, deci fiind tributară străinătății, numai cu greu, va putea concura cu succes streinătatea, și dat fiind, că speșele de producție sunt mai ridicate decât în alte țări, cu un trecut și posibilități de fabricație mai favorabile, lupta de concurență, se dă cu puteri inegale și deci cu șanse mici, de reușită deplină.

În schimb, problema importului, poate fi rezolvată mai ușor, pe cale pur legislativă, căci multe mărfuri pot fi prohibite la import, sau prin o organizație rațională economică, se poate ridica producția internă, până la limită, când trebuințele consumului intern pot fi satisfăcute prin producția indigenă.

Guvernul fascist, a ales deocamdată, acest de al doilea drum. Și dacă n'a prohibit la import cerealele și în special grâul, dar a căutat să ridice producția internă, în acest articol de prima necesitate, reducând în același timp consumul, deci indirect și importul.

După calculul economiștilor italieni, în anii cu o recoltă mijlocie, Italia, necesită

pentru satisfacerea consumului intern un plus de 35 milioane hectolitri grâu, peste cantitatea produsă în intern, cantitate ce trebuie importată din streinătate, grevând balanța comercială la import și deci indirect și balanța de plăți, cu peste cinci miliarde lirete anual. Ori, tocmai această cifră de 5 miliarde lirete, formează poziția importantă a importului italian.

Am spus, că măsurile luate de guvern, sunt de natură, de a spori recolta în grâu, iar pe de altă parte, de a reduce deocamdată importul, prin micșorarea consumului intern.

Sporirea producției, guvernul fascist speră să o ajungă, prin punerea la dispozițiunea agricultorilor, de noi terenuri arabile, cu condițiunea exclusivă, de a înșămânța aceste terenuri, numai cu grâu.

În Italia mijlocie, dar mai cu seamă, în partea sudică, sunt peste 3 milioane hectare bălți, cari urmează să fie secate și astfel asigurate culturii grâului.

Bineînțeles, că secarea acestor bălți reclamă cheltuieli de sute milioane lirete, sume ce vor fi puse la dispozițiunea unor consorții anume alcătuite spre acest scop cu participarea statului, cari la rândul lor, vor primi apoi spre cultivare terenurile astfel câștigate agriculturii.

Recolta grâului, ar putea fi majorată, când întregul teritoriu va putea fi semănat cu grâu, cu cel puțin 28 milioane hectolitri, ceace ar corespunde, la 80 la sută din totalul ce astăzi Italia, e silită să importe din streinătate.

Prin lucrările de până acum, s'a dobândit teren arabil de prima calitate de circa 700,000 hectare, căci pe când acest teritoriu mai înainte producea grâu în valoare de 130 milioane lirete, astăzi, valoarea producției se cifrează la peste 1450 milioane, deci la mai bine de 10 ori, cât mai înainte.

De sine se înțelege, că lucrările de secare a celor 3 milioane hectare, reclamă o eșalonare pe un șir întreg de ani, și deci efectul sporirii producției se va putea produce pe deplin, numai mai târziu, tocmai de aceea, guvernul a căutat ca prin reglementarea consumului intern, să reducă la un minimum consumul intern, deci indirect și importul, fără a recurge la o prohibire declarată.

S'a venit în ajutorul lirei și prin măsurile economice interne, reglementându-se măcinșul făinei de grâu, și astăzi în Italia, pretutindeni se macină și se fabrică pâine din făină integrală de 85 la sută, căci s'a interzis fabricarea pâinei albe și a produselor făinoase de lux. Aceste măsuri, au fost permise din partea publicului cu mult calm, toți fiind conștii, că aceste dispozițiuni sunt indicate de a ameliora soarta schimbului, și accelerând și reîntoarcerea la normal.

Bilanțele aur în Austria

Ziarul „Die Börse“ din Wiena, în unul din numerile sale mai recente, publică o interesantă statistică a societăților anonime din Austria, în legătură cu publicarea bilanțelor aur, făcând și unele co-

mentarii de tot interesante, în ce privește păstrarea valorii aur a capitalului social, la diferitele categorii de întreprinderi.

Studiarea cifrelor bilanțelor, ne arată, că inflațiunea și greutatea cu cari au avut de luptat societățile anonime în Austria, în anii postbelici, au pulverizat în cea mai mare parte valoarea aur a capitalului social la Bănci, a fost însă păstrat intact sau aproape intact, la o mulțime de întreprinderi industriale, cari au avut plasat capitalul social antebelic, în realități și mașini, cari au păstrat valoarea lor.

Dovada, ne-o servește nominalul acțiunilor emise înainte de război, în comparație, cu nominalul acțiunilor de acum.

Înainte de anul 1914, acțiunile se emiteau de regulă, cu o valoare nominală de 200 coroane, și numai puține societăți, în special societățile feroviare de interes local, au emis acțiuni de 100 coroane nominal.

Astăzi, e tocmai invers. Din cele 135 societăți anonime, al căror bilanț a fost cuprins în tabloul publicat de ziarul Die Boerse, numai patru societăți industriale, au fixat o valoare nominală mai mare de 200 schillingi, și alte patru, o valoare nominală de 200 schillingi, zece societăți industriale au emis noile acțiuni, la cursuri ce variază între 100 și 200 Schillingi, pe când restul, de 117 societăți și bănci, și anume toate băncile, chiar și cele mai mari și mai bine reputeate, au emis noile acțiuni în schimbul celor vechi la o valoare nominală sub 50 schillingi, iar 43, prin urmare 1/3 din totalul de 135, au fixat valoarea nominală la cota minimală îngăduită de lege, de 10 schillingi.

Așa de exemplu, pentru a cita câteva cazuri: nominalul acțiunilor Băncii Wiener Bankverein a fost fixat la 20 la Bodenkredit, la 50, Verkehrsbank, la 20 și Eskomptgesellschaft, la 12 Schillingi. Ori, toate aceste bănci, înainte de 1914, dispuneau de capitaluri proprii de sute milioane, și administrau miliarde coroane aur.

Mai mult au profitat, detentorii de acțiuni de ale societăților de asigurare, de transporturi, fabricelor de bere, de zahăr și hârtie, la cari, acțiunile vechi n'au fost contrase, ci s'a dat pentru una acțiune veche, una nouă în schillingi, la valoarea nominală antebelică.

Și dacă societățile anonime, dar în special Băncile din Austria, n'au avut de înregistrat pierderile fantastice ale băncilor din Germania, totuși, capitalul social s'a pulverizat cu mult prea mult, din vina conducătorilor, cari s'au mulțumit de a inaugura la întreprinderile lor, o politică ne permisă de dividend și de a acumula milioane peste milioane în coroane hârtie, fără însă, a plasa aceste rezerve și o bună parte a capitalului social, în valori aur, la adăpostul fluctuațiilor valutare.

Ne prevederea conducătorilor, s'a răsunat în special la bănci, unde acționarul a pierdut mai mult.

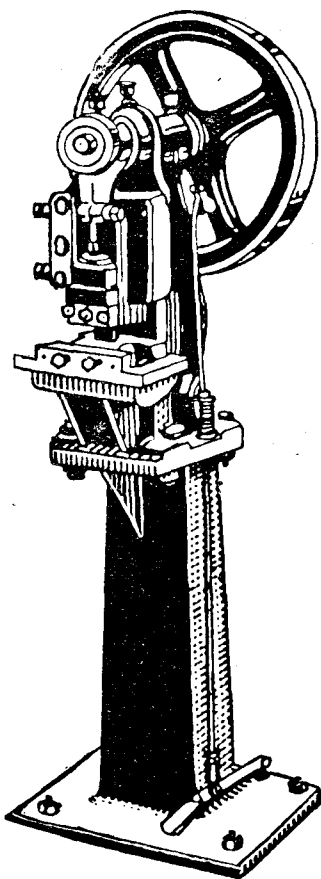
Oare, vor trage conducătorii băncilor noastre, concluziile logice din pățania băncilor germane, maghiare și austriace?

Sabin Cioranu

„Astra”

Prima Fabrică Română de
Vagoane și Motoare S. A.

Vagoane cisterne pentru orice lichid, Cazane și rezervoare pentru apă, spirt, petrol și benzină de orice formă și mărime. Cazane de fermentațiune. Coșuri de tablă.

Pentru oferte a se adresa Reprezentanței
Generale:

S. A. R. de Investițiuni și Furnituri
BUCUREȘTI, Str. Paris 4 bis.

Adresa abonatului

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

Cartea cea mai citită:

ION CLOPOTEL

Redactorul-șef al „Societății de mâine”

REVOLUȚIA DIN 1918

ȘI

UNIREA ARDEALULUI CU ROMÂNIA

— Premiul „Scotus Viator” al Astei —

Editura revistei
SOCIETATEA DE MÂINE
Cluj, 1926

Cuprinsul

	Pagina
Decrepitudinea monarhiei habsburgice	3
Opreșunea ungurească	10
Prăbușirea	27
Partidul național deschide epoca nouă a românilor ardeleni	37
Organizarea revoluției	50
Acțiunea revoluționară a domnului Iuliu Maniu la Viena	53
Poporul petrece	59
Partidul național pretinde dreptul de ocărmuire asupra Ardealului	79
Tratatul de la Arad	81
Către popoarele lumii	100
Solidaritatea politică a românilor ardeleni	105
Convocarea Adunării Naționale	107
Conferința preliminară	111
Proclamarea unirii	119
În așteptare	134
Voluntarii și pribegii	137
Temiți și atrocități	142
Calvarul Bihariei	153
Sub ocupația franceză	160
Principiile politicii ardeleni	169

Prețul lei 100

De vânzare la toate librăriile și la
administrația „Societatea de mâine” Cluj